

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри бізнес-
аналітики та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Тема: «Міграційні зв'язки України: проблеми та тенденції розвитку»

Виконавець: ЦЕРКОВНИЙ Ілля

Керівник: д.е.н., доцент СІМАХОВА Анастасія

Консультанти з розділів:

Розділ 1: д.е.н., доц. СІМАХОВА Анастасія

Розділ 2: д.е.н., доц. СІМАХОВА Анастасія

Розділ 3: д.е.н., доц. СІМАХОВА Анастасія

Нормоконтролер із ЄСКД (ЄСПД):

ст. викладач ДИЯК Юлія

КИЇВ 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студента: ЦЕРКОВНИЙ Ілля

Тема роботи: «Міграційні зв'язки України: проблеми та тенденції розвитку»
затверджена наказом ректора № 1156/ст від 30.08.2022 р.

1. Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедру: 22.11.2022 р.
2. Вихідні дані до роботи законодавчі і нормативні нормативні акти України, статистична інформація Держкомстату України, Кабінету міністрів України, Державної служби зайнятості, міжнародних організацій: ООН, Міжнародна організація з міграції, дані Світового Банку та ЮНЕСКО наукові та методичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, електронні інформаційні джерела.
3. Зміст дослідження: аналітичний огляд літературних джерел з тематики випускної роботи. проведення дослідження теоретичних основ міграційних зв'язків зв'язків в глобальному світі. Аналіз основних тенденцій міжнародної трудової міграції. Надання рекомендацій щодо регулювання міжнародних міграційних процесів в Україні.

Перелік обов'язкових демонстраційних матеріалів: 12 слайдів

4. Календарний план-графік

№ пор.	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1.	Отримання завдання на кваліфікаційну роботу	30.08.2022 р.	<i>виконано</i>
2.	Огляд літератури за темою	10.09.2022	<i>виконано</i>
3.	Сутність і класифікація міграційних зв'язків та трудової міграції	15.09.2022	<i>виконано</i>
4.	Теоретичні концепції міжнародних міграційних процесів	20.09.2022	<i>виконано</i>
5.	Класифікація міжнародних міграційних процесів	25.09.2022	<i>виконано</i>
6.	Оцінка процесів міграції у світовій економіці	01.10.2022	<i>виконано</i>
7.	Аналіз тенденцій розвитку міграційних процесів в Україні	07.10.2022	<i>виконано</i>
8.	Оцінка впливу та наслідків трудової міграції на розвиток України	15.10.2022	<i>виконано</i>
9.	Регулювання міжнародних міграційних процесів в Україні	30.10.2022	<i>виконано</i>
10.	Розробка слайдів та написання доповіді	10.11.2022	<i>виконано</i>
11.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	17.11.2022	<i>виконано</i>
12.	Корегування роботи за результатами попереднього захисту	18.11.2022	<i>виконано</i>
13.	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи та слайдів	19.11.2022	<i>виконано</i>
14.	Підписання відгуку та рецензії	21.11.2022	<i>виконано</i>
15.	Захист кваліфікаційної роботи у ДЕК	23.11.2022	<i>виконано</i>

5. Дата видачі завдання: 30.08.2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Анастасія СИМАХОВА

Завдання прийняв до виконання _____ Ілля ЦЕРКОВНИЙ

РЕФЕРАТ

Церковний Ілля. Міграційні зв'язки України: проблеми та тенденції розвитку. – Кваліфікаційна робота зі спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Міжнародна економіка». Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, 2022.

Кваліфікаційна робота містить 108 сторінок, 6 таблиць, 20 рисунків, список використаних джерел з 93 найменувань.

Об'єкт дослідження міграційні процеси в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти міжнародної міграції.

Мета дослідження аналіз теоретико-методичних засад змісту, структури, принципів міграційних зв'язків України, вивченні тенденцій, актуальних проблем, що пов'язаних з міграцією та її впливом на економіку країни.

При написанні роботи використовувалися методи дослідження: історичний, аналізу і синтезу, діалектичний, наукової абстракції, логічний, емпіричний, статистичний, а також метод наукової абстракції, методи індукції та дедукції, систематизації та інші.

Ключові слова: міграція, міграційні зв'язки, міжнародна міграція, внутрішня міграція, глобалізація, людський потенціал.

ABSTRACT

Illia Tserkovnyi. Migration relations of Ukraine: problems and development trends. – Qualification work on specialty 051 "Economics", OPP "International Economy". National Aviation University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2022.

The qualification work contains 108 pages, 6 tables, 20 figures, a list of used sources with 93 names.

The object of the research is migration processes in Ukraine.

The subject of the study is theoretical and practical aspects of international migration.

The purpose of the study is to analyze the theoretical and methodological foundations of the content, structure, and principles of migration relations in Ukraine, to study trends, current problems related to migration and its impact on the country's economy.

When writing the work, research methods were used: historical, analysis and synthesis, dialectical, scientific abstraction, logical, empirical, statistical, as well as the method of scientific abstraction, methods of induction and deduction, systematization, and others.

Key words: *migration, migration ties, international migration, internal migration, globalization, human potential.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ.....	10
1.1 Сутність і класифікація міграційних зв'язків та трудової міграції.....	10
1.2. Теоретичні концепції міжнародних міграційних процесів.....	16
1.3. Класифікація міжнародних міграційних процесів	24
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ.....	36
2.1. Оцінка процесів міграції у світовій економіці	36
2.2. Аналіз тенденцій розвитку міграційних процесів в Україні.....	45
2.3. Оцінка впливу та наслідків трудової міграції на розвиток України.....	63
Висновки до розділу 2.....	70
РОЗДІЛ 3. РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	73
3.1. Регулювання міжнародних міграційних процесів.....	73
3.2. Проблеми та перспективи розвитку міграційних зв'язків України.....	79
Висновки до розділу 3.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Міграція – багатогранне соціально-економічне явище, яке, з одного боку реагує на будь-які соціальні зміни, а з іншого – є причиною цих змін. Масштаби сучасних міжнародних міграційних потоків є безпрецедентними, оскільки переважна більшість країн світу залучена до міграційних процесів.

Україна є частиною глобального економічного простору, глибоко інтегрованого в усі сфери економічного, соціального та політичного життя. Участь України в міжнародному міграційному процесі з кожним роком активізується: збільшуються туристичні потоки та міграційні потоки: виїзд за кордон на роботу, навчання та зміну місця постійного проживання.

Повномасштабна війна, яка розпочалася в Україні 24 лютого 2022 року значно підвищила інтенсивність міграційних потоків, створивши низку причин, які посилили внутрішню та зовнішню міграцію українців. В свою чергу це актуалізувало питання регулювання міграційних процесів в країні, а також розробку напрямків щодо повернення українських біженців додому, що включає цілий комплекс соціально-економічних заходів.

Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів міжнародної трудової міграції зробили такі вчені як Біль М., Лібанова Е., Лук'яненко Д., Сардак С., Семів С., Сімахова А., Стукало Н., Столярчук Я., Ткаченко Л., Міланов Т., Шиманська К. та ін. Серед зарубіжних вчених, присвятили свої праці актуальним питанням міжнародної міграції такі науковці як Дж. Борхас, В. Босетті, К. Каслз, Дж. Тейлор, С. Брю, К.МакКоннел та ін.

Актуальність, теоретична значущість і практична значущість проблеми зумовлюють необхідність виконання даного дослідження, визначають вибір теми, наукову цінність і практичну цінність магістерської роботи.

Мета дослідження полягає в аналізі теоретико-методичних засад змісту, структури, принципів міграційних зв'язків України, вивченні тенденцій, актуальних проблем, що пов'язаних з міграцією та її впливом на

економіку країни.

В рамках реалізації цієї мети в дослідженні поставлені такі **завдання**:

- вивчити економічну сутність сутність і класифікацію міграційних зв'язків та трудової міграції;
- охарактеризувати теоретичні концепції міжнародних міграційних процесів;
- визначити класифікацію міжнародних міграційних процесів;
- оцінити процеси міграції у світовій економіці;
- проаналізувати тенденції розвитку міграційних процесів в Україні;
- здійснити оцінку впливу та наслідків трудової міграції на розвиток України
- визначити напрями регулювання міжнародних міграційних процесів;
- вивчити проблеми та перспективи розвитку міграційних зв'язків України.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти міжнародної міграції.

Теоретико-методологічною базою кваліфікаційної магістерської роботи є наукові розробки українських та зарубіжних вчених із проблем міграційних процесів країн.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі і нормативні нормативні акти України, статистична інформація Держкомстату України, Кабінету міністрів України, Державної служби зайнятості, міжнародних організацій: ООН, Міжнародна організація з міграції, Світовий Банк, ЮНЕСКО та інші. У роботі використані такі **методи** дослідження, як: історичний, аналізу і синтезу, діалектичний, наукової абстракції, логічний, емпіричний, статистичний, а також метод наукової абстракції, методи індукції та дедукції, систематизації та інші.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні теоретичних положень та практичних значень, аналітичних висновків та рекомендацій щодо міграційних зв'язків України, їх тенденцій та наслідків для економіки країни, які можуть слугувати методологічною базою для визначення орієнтирів вітчизняної міграційної політики, розробці конкретних напрямків удосконалення її інституційного забезпечення в контексті євроінтеграції.

Наукові результати дослідження:

1. Окреслено сучасні тенденції глобальних міграційних потоків, які характеризуються подальшим поділом країн на експортерів та імпортерів робочої сили, формуванням нових напрямків міграції біженців, формуванням нових центрів тяжіння міграційних потоків, потоків тощо;

2. Визначено детермінанти глобально орієнтованої імміграційної політики країни, що базуються на домінантній політиці розвинутих країн світу, а її реалізація потребує єдиного та скоординованого підходу до реалізації імміграційної політики, що потребує створення спеціалізованих агентств та розвитку інструменти регулювання.

Апробація результатів наукового дослідження. За результатами дослідження підготовлено статтю, яку прийнято до публікації у фаховому виданні «Економіка, управління та адміністрування» на тему: «Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект».

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 93 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 108 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

1.1. Сутність міграційних зв'язків та трудової міграції

Важливу роль у сучасному світі відіграє міграція населення, яка охоплює практично всі країни світу. Переміщення робочої сили через національні кордони є частиною соціального процесу міграції населення – складного характеру з різними проявами та наслідками. На цей процес впливають різноманітні демографічні, політичні, соціально-економічні та інші чинники, при цьому слід зазначити, що міжнародна міграція в свою чергу впливає на розвиток соціально-економічних систем на національному, регіонально-наднаціональному та глобальному рівнях [31, с. 12].

Міграція – багатогранне соціально-економічне явище, яке, з одного боку реагує на будь-які соціальні зміни, а з іншого – є причиною цих змін. Сучасні міжнародні міграційні потоки є безпрецедентними за масштабами, оскільки небагато країн не залучені до процесу [1]. Водночас, вступаючи в нове тисячоліття, характеристики процесу міжнародної міграції істотно змінилися порівняно з тим, що було 50 років тому. У сучасних умовах міжнародна міграція набула широкого розмаху, охопивши практично всі країни світу, а міграційні потоки зазнали якісних змін. Конфлікти та проблеми, які мігранти створюють у своїх країнах походження та перебування, а також у міжнародному співтоваристві, є дуже серйозними та потребують науково обґрунтованого контролю.

Тому видається цілком слушним те, що процесом міжнародної трудової міграції все більше цікавляться багато професійних науковців.

Результати дослідження показали, що сучасні автори не мають єдиного способу пояснення поняття «міжнародна трудова міграція», а деякі автори використовують поняття «міжнародна трудова міграція».

Деякі автори зазначають, що міжнародна трудова міграція – це переміщення здорових людей з однієї країни в іншу в пошуках роботи і являє собою єдність міграції, міграції, реміграції [26, С. 44].]

Учені також трактують міжнародну трудову міграцію як результат економіко-географічних відмінностей у співвідношенні попиту та пропозиції робочої сили, що передбачає переміщення робочої сили у світовому господарстві, кероване державними органами, недержавними структурами (міжнародними організаціями), регіональними асоціаціями, діаспорами, міжнародний бізнес, інші інститути громадянського суспільства) та

Задоволення економічних і соціальних потреб та усунення диспропорцій на ринку праці залежить від іммігрантів на основі реалізації своїх навичок, умінь, трудового потенціалу [22, с.8].

Інші вважають, що міжнародна трудова міграція – це економічне явище, пов'язане з трудовою міграцією через міждержавні кордони та продажем робочої сили в країні в'їзду. Зокрема, автори вказують на дві ключові особливості, які відрізняють міжнародну трудову міграцію від інших форм людської мобільності: продаж робочої сили в країні в'їзду та перетин національних кордонів. Інші ознаки, на думку вченого, не властиві міжнародній трудовій міграції [31, С. 72]. Таким чином, на нашу думку, можна погодитися з автором, що міжнародна трудова міграція – це економічне явище, пов'язане з міграцією робочої сили через міждержавні кордони та продажем ними робочої сили в країні в'їзду.

Що стосується структури міжнародної трудової міграції, то вона поділяється на різні типи за багатьма ознаками. Вивчення літератури з типології міжнародної трудової міграції дозволило розробити типологію цього структурного виокремлення (табл. 1.1).

Види міжнародної трудової міграції [19]

Ознака поділу	Вид міграції
Ступінь законності	Незаконна (нелегальна), законна (легальна)
Тривалість	Тимчасова (довготермінова, короткотермінова, крокова, маятникова, циклічна, сезонна, ротаційна), постійна
Напрямок	Із країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою до розвинутих країн світу; із розвинутих країн до країн, що розвиваються; міграція у межах розвинутих країн світу; міграція у межах країн, що розвиваються; міграційні потоки у межах країн постсоціалістичного табору
Географія переміщення	Внутрішньоконтинентальна, міжконтинентальна
Форма трудової угоди	Індивідуальна, колективна
Рівень інтелектуального капіталу мігрантів	Міграція малокваліфікованої робочої сили, міграція висококваліфікованої робочої сили
Статус в приймаючій країні	Асиміляційна (з наступним поданням посвідки на проживання, а потім громадянства) і неасиміляційна
Спосіб організації	Організована (державна, приватна, самостійна), неорганізована

Здебільшого міжнародну трудову міграцію поділяють на легальну та нелегальну. Ця характеристика є однією з найважливіших з точки зору зовнішніх ефектів міжнародної трудової міграції в країнах-донорах і країнах-реципієнтах. Зрештою, легальна та нелегальна міжнародна трудова міграція, як правило, має протилежний вплив на економіку країн вибуття та прибуття [31, р. 26].

Легальна імміграція – іммігранти, які не порушують міжнародне та національне законодавство. Нелегальна імміграція – Іммігранти, які порушують національне імміграційне законодавство [26, С. 44].

Міжнародна трудова міграція може бути постійною і тимчасовою. Постійна міжнародна трудова міграція включає мігрантів, які назавжди переселені в приймаючі країни. Крім того, не має значення, чи прагне трудовий іммігрант отримати громадянство, чи задовольняється лише посвідкою на проживання та дозволом на роботу.

Деякі країни відомі своїм суворим законодавством про громадянство, тому отримання паспорта не завжди є обов'язковим пунктом постійної трудової міграції.

У таблиці 1.2 наведено класифікацію тимчасових міжнародних трудових мігрантів за Міжнародною організацією з міграції (МОМ).

Таблиця 1.2

Класифікація тимчасової трудової міграції згідно з МОМ [40]

Вид тимчасової міжнародної міграції	Визначення
Довготривала	Міграція до іншої країни на термін понад рік
Короткотривала	Міграція на термін від трьох місяців до одного року
Сезонна	Міграція на період виконання сезонних робіт (переважно в сільському господарстві)
Покрокова (step migration)	Переміщення мігранта спочатку до однієї країни, потім до іншої і т. д., але не повертаючись до країни вибуття, доки не знайде роботу
Циклічна	Потік мігрантів між країнами, що охоплює довготривалу та короткотривалу міграцію, який пов'язаний із задоволенням потреб цих країн у робочій силі

За винятком перелічених у таблиці. 1.2 Типи тимчасових міжнародних трудових мігрантів експерти класифікують як так звані мігранти маятникового типу. Деякі

вчені розглядають його як щоденну або щотижневу подорож з однієї країни в іншу і назад [26, с.44].

На сьогоднішній день основні напрямки міжнародної трудової міграції визначені: з країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою до розвиненого світу (з економічних причин); з розвинутих країн до країн, що розвиваються, згідно з публікаціями Міжнародної організації з міграції. «Північ-Південь» («Північ-Південь»: наприклад, від США до Мексики та Південної Африки); міграція всередині розвиненого світу («Північ-Північ» — це типовий «відтік» кваліфікованих працівників і «кваліфікованих кадрів» з Європи до США); міграція всередині країн, що розвиваються («Південь-Південь»); в межах пост-країн соціалістичного блоку [45, с.36].

Складовими міжнародної міграції є міжконтинентальна та внутрішньоконтинентальна. Такий поділ більшою мірою відповідає її регіональним особливостям і передбачає формування міжнародного ринку праці.

Індивідуальний трудовий договір - це двостороння угода між працівником і роботодавцем, а колективний договір - акт, що регулює соціально-трудові відносини організації або індивідуального підприємця, який підписується працівником і роботодавцем від імені їх представників. У сенсі процесу міжнародної трудової міграції ці види мігрантів доцільніше розглядати як індивідуальні та масові міграції, тобто за кількістю учасників. Ця особливість стосується як країн, які беруть участь у імміграційному процесі, так і самих іммігрантів. Якщо в міграції (масовій міграції) бере участь велика кількість мігрантів, то вона характеризується великою кількістю стабільних і динамічних складових і, таким чином, має значний вплив на економіку країн-учасниць. Якщо в міжнародній трудовій міграції бере участь невелика кількість людей, то її вплив на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів є незначним [31, с.30-31].

До висококваліфікованих кадрів відносяться фахівці на престижних і високооплачуваних посадах у багатонаціональних корпоративних структурах. Такі працівники мають високу освіту та досвід у певних сферах. Їм неважко знайти роботу за фахом в іншій країні, де сприятливіші умови та кар'єрні перспективи. Це можуть бути співробітники великих іноземних компаній, які просто ротуються всередині компанії. Найчастіше це менеджери або хороші фахівці в технічній сфері. Сюди також входять науковці, професорсько-викладацький склад, аспіранти та студенти, які направляються для обміну досвідом або стажування. А більшість трудових мігрантів – це низькокваліфіковані працівники промисловості та сільського господарства. Поділ праці в міжнародній міграції робочої сили через організаційні засоби має вирішальне значення для зовнішніх економічних

впливів. Важливо зазначити, що неорганізована трудова міграція переважно забезпечує робочою силою тіньову частину економіки країни-реципієнта.

Цей тип імміграції визначається як переміщення робочої сили в іншу країну до невизначеного місця роботи. У цьому випадку шанси отримати роботу з усіма належними документами низькі, ці іммігранти, швидше за все, будуть зайняті в тіньовому секторі [31, с.31].

Таким чином, міжнародна трудова міграція - це економічне явище, пов'язане з міграцією робочої сили через міждержавні кордони та продажем робочої сили в країні в'їзду.

Отже, провівши дослідження, вважаємо, що міграційні зв'язки – це зв'язки, що формуються між країнами в процесі переміщення людей через кордони зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього.

Міжнародну трудову міграцію можна класифікувати за різними ознаками: за ступенем легальності - нелегальна і законна; за тривалістю - тимчасова і постійна; за напрямом: з країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою в розвинені країни світу, з розвинених країн Міграція в країни, що розвиваються, , міграція всередині розвинених країн світу, міграція всередині країн, що розвиваються, міграційні потоки всередині країн постсоціалістичного блоку; географія переміщення - внутрішньоконтинентальна та міжконтинентальна; за формою трудового договору (або за кількістю іммігрантів) - індивідуальні та колективні; за рівнем інтелектуального капіталу - міграція низько- чи висококваліфікованої робочої сили; за статусом у країні перебування - асиміляція та неасиміляційні, за способом організації - організовані та неорганізовані.

Правовий статус іммігрантів, кількість іммігрантів і рівень інтелектуального капіталу, який трудові іммігранти привносять або в економіку, є важливими характеристиками з точки зору їхнього впливу на економіку країн-реципієнтів і країн-донорів робочої сили.

1.2. Теоретичні концепції міжнародних міграційних процесів

Міжнародна трудова міграція є невід'ємною частиною світової економічної системи та результатом еволюції праці, міжнародного поділу та інтеграції. Міжнародна трудова міграція визначається внутрішніми та зовнішніми факторами економічного розвитку кожної країни, міжнародною економічною ситуацією та економічними відносинами між країнами. Соціальні чинники, такі як політика, армія, релігія, етнічна приналежність, культура та сім'я, також можуть з часом стимулювати міжнародну мобільність робочої сили.

Різноманітність і складність сучасних міграційних процесів та їх зростаючий вплив на світовий економічний і демографічний розвиток вимагає аналізу існуючих теоретичних підходів до дослідження міжнародної міграції. Слід також наголосити на необхідності подальших методологічних досліджень та розробки нових підходів до глобального феномену міжнародної міграції.

З XIX століття процес міжнародної трудової міграції привертає увагу багатьох дослідників. Бурхливий розвиток міграційних процесів і різке зростання міжнародної міграції наприкінці XIX, на початку та в другій половині XX століття спонукали дослідників шукати відповіді на те, які фактори сприяли розвитку міжнародної міграції. За останні півтора століття досліджень з'явилися теорії, які дозволяють аналізувати міграцію від мікро до макро і навпаки.

Дослідження світовими теоретиками міжнародної трудової міграції продемонструвало критичне значення економічних факторів у формуванні міграційних потоків [21]. Загальною причиною економічної міграції є незбалансованість розвитку світового господарства, що проявляється відмінностями у виробництві та продуктивності праці. Некономічна міграція відбувається внаслідок політичних, релігійних, гуманітарних, природних чи військових факторів.

Так, О. Старк, П. Арнольд і Дж. Тейлор підтвердили так звану Нову економічну теорію імміграції [6]. На її думку, об'єктивною причиною міжнародної міграції є максимізація сімейного доходу за рахунок грошових переказів від трудових мігрантів. Таким чином, перевірені теорії спростовують ризики, пов'язані зі страхуванням, ф'ючерсами та кредитами в країнах з низьким рівнем імміграції на ринок праці.

Ф. Гюго, Е. Тейлор, Д. Мессі розробили концепцію міграційних мереж, розглядаючи міжнародний робочий рух з точки зору розвитку міграційної системи [22]. Тому міграція є динамічним і циклічним поняттям, яке постійно змінюється.

Одними з перших дослідженням міжнародної міграції стали представники класичної політичної економії А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Стюарт Мілль. А. Сміт зробив значний внесок у розвиток теорії імміграції і був основоположником класичного підходу до міжнародної імміграції. Він захищає безперешкодну міжнародну мобільність робочої сили з метою надання можливостей ринковим силам максимізувати економічне зростання та скорочення бідності [23, р. 88].

Регіональні відмінності в пропозиції та попиті на робочу силу на макрорівні призводять до відмінностей у заробітній платі, що сприяє імміграції. Якби цієї різниці не було, міграції між країнами не було б.

Вивчаючи причини, процеси та наслідки міжнародної міграції, вони часто звертаються до неокласичної економічної теорії. Безсумнівно, в різних країнах є відмінності в оплаті праці та умовах праці.

Дослідники стверджують, що більш розвинені та багаті країни мають обмежені людські ресурси, а тому вищі заробітні плати, тоді як у бідніших країнах зарплати нижчі. Іммігранти з менш процвітаючих і розвинених країн спонукають ризикувати та переїжджати до країн, де умови праці можуть бути кращими. У цій ситуації з імміграцією пропозиція робочої сили в країні, яка відправляє іммігрантів, зменшиться, а пропозиція робочої сили в країні, куди приїде робоча сила, зросте. У цьому випадку імміграційні рішення будуть

рушійною силою формування нової економічної парадигми для обох країн. Цю ситуацію можна виправити шляхом коригування рівня заробітної плати в різних країнах. Відповідно до неокласичної теорії, країни-експортери робочої сили мають тенденцію до зростання, а країни-імпортери – до спаду. З часом ця теорія поглибилася. Зокрема, щоб пояснити внутрішню міграцію (із сільської місцевості до міста) у менш розвинених країнах, економісти Тодаро та Гаріс (1970) відійшли від неокласичного припущення повної зайнятості та включили можливість працевлаштування в регіонах призначення, незважаючи на те, що останнє характеризується відсутністю можливостей працевлаштування. Лише перспектива знайти роботу, навіть якщо імміграція може призвести до безробіття, є основною мотивацією. Всупереч чистій неокласичній теорії імміграція спричинена очікуваною, а не фактичною різницею в заробітній платі.

Кейнсіанська економічна теорія. Ця теорія критикує припущення неокласичної економічної теорії про міжнародну міграцію. Пропозиція праці залежить не тільки від реальної заробітної плати, а й від номінальної. Розбіжність виникає тому, що люди мають різні погляди на роль грошей в економіці. З точки зору неокласичної теорії, гроші використовуються лише як засіб обміну. Кейнсіанська теорія відрізняється тим, що гроші тут є не тільки засобом обміну, а й засобом заощаджень. Через цю функцію валюти потенційних іммігрантів також приваблюють регіони з вищою номінальною заробітною платою. У той же час готовність повторно іммігрувати або ймовірність грошових переказів підвищує важливість номінальної заробітної плати порівняно з реальною. Тому міжнародної рівноваги, про яку говорить неокласична економічна теорія, може не існувати. Однак у цій теорії міжнародна міграція усуває різницю між рівнем безробіття та рівнем реальної заробітної плати [24, с.46].

Структурно-історичний підхід. Ця теорія походить від марксистської політичної економії, особливо від теорії світової системи. Фактично вона постала як антитеза неокласичної теорії. За її словами, світ поділений на

розвинені та менш розвинені країни, які мають різний доступ до ресурсів, і через капіталізм входження менш розвинених країн у міграційний процес лише посилить цю нерівність. Натомість, замість досягнення модернізації та поступового економічного прогресу, бідні країни стали заручниками світової економіки та геополітичної структури. Ця теорія активно розвивалася в 1970-х і 1980-х роках, коли міжнародна міграція розглядалася як результат асиметричного зростання внаслідок поширення капіталістичних виробничих відносин, фактора, що посилював нерівність [24, р. 43].

Міграція розглядається як контрольований динамічний процес, який залежить від державного регулювання та рівня промислового розвитку, тому існує зв'язок між національною імміграційною політикою та структурними змінами. Через імміграцію населення в менш розвинених країнах розглядається як дешева робоча сила, яку можна використовувати для задоволення потреб самих багатих країн, тим самим обмежуючи їхній розвиток і не даючи їм скористатися перевагами капіталізму.

Теорія стала каталізатором появи концепції розвитку залежності, яка розглядала процес міжнародної міграції не як ресурс економічного чи соціального розвитку, а як показник відсталості та залежності. Відповідно до цієї концепції, міграція порушує традиційні зв'язки в сільській місцевості, змушуючи людей залишати свої традиційні господарства.

Нова економічна теорія трудової міграції (New Economics of Labor Migration). Деякі теоретики (Стекер, 1991, Тейлор, 1997) виправили мікроекономічну теорію, вказавши на взаємозв'язок між ринком праці та попитом домогосподарств, а також на важливість зменшення ризику зі зростанням доходу. Автори теорії виходять з того, що іммігранти не можуть змінювати місце проживання на власний розсуд. Здебільшого його приймають колективно. Спільні рішення про переведення членів родини на роботу за кордон часто потребують тривалих обговорень. У деяких випадках мотивація полягає більше в необхідності збільшення спільного доходу. Певним чином ця мотивація нагадує спільну боротьбу за виживання.

Керуючись мотивацією отримання додаткового доходу, таке рішення може ґрунтуватися, наприклад, на бажанні диверсифікувати джерела

Дохід домогосподарства, тобто страхування від зникнення або скорочення інших джерел доходу [25, С. 80].

Push-pull теорія. Дж. Доріго та В. Тоблер [26] трактують фактори «підштовхування» як життєві ситуації, які дають людям підстави бути незадоволеними поточним місцем проживання;

Фактори «тяги» — це характеристики та показники привабливості інших регіонів для імміграції. На імміграційні рішення впливають економічні, політичні, культурні, демографічні та екологічні фактори, залежно від історичного періоду, ситуації та точки зору. приклад

«Штовхачами» імміграції в країну походження є безробіття, бідність, важкі умови праці, політичні переслідування, низький рівень охорони здоров'я, нестача їжі, війни, дискримінація, забруднення навколишнього середовища, опустелювання, природні катаклізми тощо. Приклади факторів «притягнення» приймаючої країни включають кращі умови життя, більше можливостей працевлаштування, привабливий клімат, релігійні та політичні свободи, медичне страхування, рівень освіти, промисловий розвиток тощо.

Отже, згідно з теорією, люди мігрують, тому що прагнуть покращити свій добробут у довгостроковій перспективі. Критики теорії, однак, наголошують, що теорія «тисни-тягни» не може пояснити, чому лише деякі люди мігрують, хто вони і чому вони вирішили мігрувати, коли і куди мігрувати, і яку роботу вони шукають [27].]. Дослідники стверджують, що припущення теорії «тисни-тягни» є дуже загальними і тому не допомагають зрозуміти складність міграції в реальності, оскільки люди прагнуть жити в кращих умовах, ніж «зараз». Це вже зрозуміло [28, С. 4]. Крім того, її аналітична цінність обмежена: по-перше, це статична модель, по-друге, вона зміщує макрорівневі детермінанти міграції з індивідуальними мотиваціями до міграції, і, по-третє, модель враховує одні фактори та не поєднує їх з іншими факторами, що впливають на життя людей.

Теоретично такі фактори, як висока концентрація населення в певній місцевості, можуть бути «підштовхуючим» фактором, але оскільки найпростіші моделі спочатку аналізували міграцію між сільськими та міськими районами, вони не застосовуються в усіх ситуаціях. Так, наприклад, населення великих місць неухильно зростає за рахунок природного приросту та міграції.

Подібно до неокласичної теорії імміграції, теорію «тисни-тягни» також піддають критиці, оскільки вона розглядає індивідів як атомарних акторів, які мають повну інформацію та вільно розраховують свої витрати та доходи [29, р. 20].

С. Каслс і М. Дж. Міллер зазначають, що історико-структурний підхід критикували за його однобічність щодо міжнародної міграції та великий вплив на потоки капіталу, і тому, як і неокласичний підхід, не можна використовувати незалежно від історико-структурного підходу. Аналіз складних процесів, таких як міграція [30, С. 25-26].

За словами де Хазе, якщо слідувати логіці функціоналістів, виявляється, що відсутність балансу в економіці викликає імміграцію, яка, у свою чергу, з часом зменшує дисбаланс. Таким чином, у міру покращення стану економічного розвитку країни попит на імміграцію зменшуватиметься, а імміграція зменшуватиметься до тих пір, поки економічний дисбаланс не зрівняється з вартістю імміграції, тоді імміграція зникає [28, с. 13-14]. У зв'язку з цим варто зазначити, що мотиви прийняття рішень щодо міжнародної міграції не є вичерпними, тому висновки, представлені в цьому напрямку, виглядають як певне однобічне тлумачення реальності.

Логіка структуралістських міркувань базується на тому факті, що імміграція також є результатом структурних дисбалансів і відсутності економічної рівноваги. Міграція розглядається з досить негативної точки зору – вона лише посилює економічну нестабільність і трактується як «втеча від страждань» [29, с. 26].

Критика зосереджується на тому, що це призведе лише до збільшення міграційних потоків і що це може тривати нескінченно [28, С. 14].

1. Валлерстайн, один із засновників теорії світової системи, класифікував країни за принципами капіталістичного розвитку: повністю капіталістичні країни, напівпериферійні країни, периферійні країни та ізольовані країни за межами капіталістичного світу. Імміграція є результатом відмінностей у розвитку капіталістичних і периферійних країн [31].

Крім того, що викликає процес міграції, також досліджується тривалість процесу міграції в просторі та часі. У теорії світової системи міжнародна міграція розглядається як результат дисбалансів у ринковій економіці, природний і неминучий процес, пов'язаний із динамікою та структурою світових ринків.

Імміграція також розглядається як результат виникнення та розвитку капіталістичних ринків у країнах, що розвиваються. Згідно з цією теорією, відмінності в заробітній платі та можливостях працевлаштування не є головним фактором мобільності населення між країнами [32, р. 446].

Теорія світових систем базується на припущенні, що, по-перше, каталізатором великомасштабних переміщень населення є процес глобалізації світової економіки; по-друге, міжнародна міграція більш імовірно відбуватиметься між колишніми колоніями та їхніми власниками через соціальні та економічні причини. по-третє, міжнародний рух трудових ресурсів пов'язаний з потоком капіталу та товарів, оскільки іноземні інвестиції створюють додаткові стимули для переміщення людей між країнами, тому уряди можуть впливати на міграційні потоки, регулюючи інвестиційну діяльність і потік товарів і капітал. 32, с. 447-448].

Під час формування та розвитку міграційних потоків фактори, що призводять до міграції, вже не впливають на цей процес. На відміну від теорії світової системи, теорія міграційної мережі не вважає відмінності в заробітній платі та можливостях працевлаштування основним фактором мобільності населення між країнами. На думку прихильників теорії,

іммігрантські мережі, які виникають між іммігрантами та неіммігрантами, створюють умови для мобільності населення між країнами та служать формою соціального капіталу. Дж. Аранго, Дж. Гюго,

А. Куочі, Д. Мессі, А. Пеллегріно, Е. Тейлор та інші автори підкреслюють, що встановлені відносини створюють додаткові стимули для неіммігрантів переїжджати до приймаючих країн. Це пов'язано з тим, що перші іммігранти в певну територію несуть високі імміграційні витрати, але в міру створення мережі іммігрантів вартість переміщення потенційних іммігрантів поступово зменшується, і іммігранти стають надійним джерелом доходу для членів сім'ї, які залишаються вдома. Крім того, завдяки міграції ті, хто належить до міграційної мережі, мають можливість розподілити свій ризик [32, р. 451-454].

Теорія міграційної мережі є динамічною і розглядає міграцію як процес змін, пов'язаних із змінами кількості мігрантів – присутність кожного нового мігранта впливає на рішення потенційних мігрантів, тим самим збільшуючи ймовірність їх переміщення. За таких обставин урядам важко контролювати та впливати на міжнародну міграцію, оскільки формування міграційних мереж відбувається стихійно під впливом об'єктивних факторів. Теорія базується на припущенні, що міжнародна міграція перетинає територію країни походження, поки не досягне рівня, коли кожен, хто хоче мігрувати, ймовірно, мігруватиме. Зростання міграції також певною мірою зумовлене формуванням соціальних мереж, що зменшує бар'єрний тиск на шляху міграції [28, С. 19-20].

Дж. Бітс і Ф. Вілкенс [33, р. 2-4] стверджували, що згідно з теоріями мезоміграції, включаючи теорію міграційної мережі, якщо мігранти мають тісні зв'язки з членами суспільства, які проживають у приймаючій країні, кількість мігрантів буде збільшуватись.

Нова економічна теорія імміграції є антитезою неокласичної теорії імміграції. Одне з головних припущень щодо неокласичної теорії імміграції - що рішення щодо імміграції приймаються окремими особами незалежно і

можуть бути визначені, нова економічна теорія імміграції базується на протилежному припущенні: що рішення про зміну місця проживання та роботи приймаються сім'єю або сім'я. Згідно з цією теорією, імміграція не зникне, навіть якщо доходи будуть іншими. Різниця між країною походження та країною прийому дорівнюватиме нулю [32, с.436-439].

Нова економічна теорія імміграції, з одного боку, створена на основі критики неокласичної теорії імміграції, а з іншого боку, є доповненням до останньої. Заперечення проти неокласичних моделей базуються на припущенні, що вони не можуть описати складні процеси, які відбуваються в реальному житті. Крім того, теорія нової економіки імміграції, яка стала популярною в 1990-х роках, діє як протипага історично-структурному підходу в тому сенсі, що вона розширює уявлення про індивідуальну поведінку іммігранта в соціальному контексті. Роль сім'ї як осередку, що визначає міграцію одного або кількох членів групи [28, С. 34-36].

Таким чином, якщо розглядати основні тенденції розвитку економічної науки в галузі теорії міграції, то очевидна еволюція світогляду вчених-економістів, які поступово відходять від розгляду лише кількісних чинників до аналізу якісних мотивацій, що забезпечують міграційні потоки, є очевидним. ознакою поглиблення розуміння цього розуміння причин таких економічних і демографічних явищ. Цілком імовірно, що саме при поєднанні традиційних і інноваційних підходів, пов'язаних із залученням нового матеріалу суміжних наукових дисциплін, можливі нові відкриття в галузі дослідження.

1.3. Класифікація міжнародних міграційних процесів

Здебільшого міжнародну трудову міграцію поділяють на легальну та нелегальну. Ця характеристика є однією з найважливіших з точки зору зовнішніх ефектів міжнародної трудової міграції в країнах-донорах і країнах-

реципієнтах. Адже легальна та нелегальна міжнародна трудова міграція часто має протилежний вплив на економіку країн вибуття та прибуття [34, С. 34].

Дослідниця О. П'ятковська пропонує розглядати міжнародну трудову міграцію в правоздатності та поділяти її на 3 види: неосіла, напівосіла та осіла [35, С. 30-34].

Інший дослідник, Дж. Тапінос, провів більш детальне дослідження правового статусу міжнародної трудової міграції, поширивши класифікацію на шість категорій з урахуванням таких факторів: транзит, перебування на іноземній території, працевлаштування [36, с. 16-20].

Дослідники виділили більше типів нелегальних міжнародних трудових мігрантів на основі таких факторів, як те, чи порушували мігранти правила та умови транзиту, порядок перебування та законність працевлаштування. З практичного досвіду мігрантів, які багато в чому порушують вищезазначені вимоги, можна зробити поглиблений поділ нелегальної міжнародної трудової міграції (рис. 1.1).

Як показано на рисунку 1.1 Необхідно розрізняти (легальний-незаконний в'їзд) і легальну/нелегальну роботу. Так, наприклад, якщо громадянин країни отримав шенгенську візу «С», яка дозволяє перебувати в Шенгенській зоні до трьох місяців, якщо віза оформлена на приватну особу, він не має права працювати або з сімейних обставин, або з туристичною метою. Проведення такої діяльності може призвести до накладення санкцій. Шенгенська віза «С» — це короткострокова віза, яка діє протягом терміну, зазначеного під час подачі візової заяви.

Для отримання дозволу на роботу необхідно виконати деякі спеціальні формальності, які вже є в процесі видачі візи [37]. Таким чином, якщо іммігрант легально в'їжджає в країну за туристичною візою і знаходить роботу, він може залишатися в країні законним, але працевлаштування є нелегальним. Однак законодавство ЄС дозволяє студентам із третіх країн працювати не менше 10 годин на тиждень, що дозволяє їм частково фінансувати своє навчання. Також запроваджено спрощену процедуру

імміграції науковців, запрошених акредитованими науковими установами на строк більше трьох місяців.

У цьому випадку вчений, який отримує резидентуру, автоматично отримує право на роботу, тобто йому не потрібен окремий дозвіл на працевлаштування. Однак у всіх інших випадках віза, отримана без дозволу на роботу, не дозволяє іммігрантам, які прибувають із третьої країни, легально працювати. Це було б незаконно, якби він проводив роботу.

Слід зазначити, що боротьба з нелегальною імміграцією на сьогодні є пріоритетним напрямом імміграційної політики практично в кожній країні світу, яка має відношення до цієї проблеми [38].

З точки зору зовнішніх ефектів, важливою ознакою класифікації міжнародної трудової міграції є тривалість перебування мігрантів в інших країнах. За цією ознакою розрізняють тимчасову і тривалу трудову міграцію. Ці два типи міграції мають різні зовнішні наслідки для економік країн-донорів і країн-реципієнтів. Вчені розходяться в думках щодо більш детального розподілу міжнародної трудової міграції за тривалістю перебування. Є. Авдєєв окремо виділив короткострокову (менше одного місяця), середньострокову (більше одного місяця, але менше одного року) та довгострокову (більше одного року) міжнародну трудову міграцію [39]. методи. Але з практичної точки зору слід погодитися з О. Пятковською, що найвигідніше дотримуватися класифікації МОМ, яка вважається офіційно прийнятою на міжнародному рівні [35, С. 31].

Деякі експерти розрізняють так звану маятникову міграцію. Деякі вчені вважають це періодичною міграцією [41]. Ми вважаємо, що це розумно, принаймні з точки зору зовнішніх ефектів, викликаних цією міграцією. Адже маятникова та циклічна міграція характеризується поверненням мігрантів до країн походження, що є одним із ключових факторів процесу міжнародної трудової міграції, визначаючи спектр її зовнішнього впливу на економіку. Країни-донори та країни-реципієнти.

Ротаційна імміграція передбачає, що спочатку член сім'ї виїжджає за кордон на роботу, потім повертається в рідне місто, а потім на його місце приходить інший іммігрант [35, с.32]. Як і маятникова міграція, вона схожа на циклічну міграцію за своїм впливом на економіку як країн-донорів, так і країн-реципієнтів. За кількістю людей можна розрізнити однаків (індивідів), сім'ї (їх ще називають демографією за сферою впливу) і групи (групи людей, об'єднані певною, часто регіональною ознакою). Критерій відстані характеризує географічне охоплення міграційних потоків, які поділяються на внутрішні (внутрішні) і зовнішні (міжнародні - в межах регіону континенту, цілого континенту або кількох континентів).

За напрямком розрізняють такі види міжнародної міграції:

Імміграція - громадяни однієї країни виїжджають в іншу країну на довгострокове або постійне проживання;

Імміграція - громадяни однієї країни, які в'їжджають в іншу країну на довгострокове або постійне проживання;

Реімміграція - повернення імміграції, іммігрант повертається в країну походження;

Реімміграція - повернення іммігранта в країну походження;

Репатріація - громадяни, які були примусово репатрійовані з території, повертаються на свою історичну батьківщину.

За ознакою добровільності розрізняють добровільність (за власним бажанням), примусову (через непередбачені обставини; у тому числі біженців і шукачів притулку з тимчасовим або постійним статусом), примусову (видворення, видворення, видворення). варіант). Причину міграції слід вважати найширшим критерієм, оскільки вона суб'єктивна.

Насправді процес міграції часто викликаний різними причинами, тому неможливо визначити головну мету. Загалом можна виділити такі мотиви:

Політична імміграція - у зв'язку зі зміною політичної системи та відрядженням дипломатів і військовослужбовців;

Релігійний - зазвичай пов'язаний з релігійним культом;

Етнічна приналежність – сюди входять так звані «етнічні чистки» та переселення для поліпшення умов життя за расовою ознакою;

Екологія - еміграція з територій, де екологічні катастрофи, стихійні лиха або екологічні умови значно погіршилися.

Економічний – транскордонний для економічних цілей – пошук роботи, продаж товарів і послуг, ведення бізнесу;

Навчання - тимчасове розміщення переважно з навчальною метою;

Туризм - туристичні поїздки, переважно нерегулярного характеру та з метою зміни місця проживання;

Екзистенціалізм - вибіркова спроба висловити щось фундаментальне про існування, будучи іноземцем [42]. Термін був введений Грегом Медісоном у його книзі «Екзистенціальний аналіз» (2006).

Щоб глибше зрозуміти процес міграції, розглянемо докладніше класифікацію міжнародної трудової міграції за такими критеріями, як якісний склад, спеціалізація та мотивація. на рис. 1.1. зображено схему класифікації міжнародної трудової міграції.



Рис. 1.1. Характеристика базових класифікаційних ознак міжнародної трудової міграції

Джерело: складено автором на основі [8, 43, 44].

Такі критерії, як якісний склад, характеризують міжнародну міграцію робочої сили за рівнем її спеціалізації та кваліфікації. Більшість трудових мігрантів – некваліфіковані або низькокваліфіковані працівники. Це пояснюється тим, що цей тип роботи вважається нерепутаційним або небажаним у приймаючій країні, що стає можливістю працевлаштування для іноземців.

Висококваліфіковані працівники мігрують за трьома сценаріями. По-перше, це невдоволення сучасним рівнем матеріальної, технологічної та інформаційної забезпеченості, що гарантує їх кар'єрний розвиток. У цьому випадку іммігрантів цікавить не можливість працевлаштування, а покращення умов життя та праці та підвищення заробітної плати. Тож місце роботи змінилося, а спеціальність – ні.

По-друге, іноді працівники транснаціональних корпорацій і міжнародних організацій час від часу змінюють географічне розташування своєї роботи відповідно до конкретної внутрішньої ситуації суб'єкта. Цей вид міграції, також відомий як транснаціональна трудова [45], характеризується особливою міжнародною мобільністю. У рамках інформаційної революції у світовій економіці, особливо у високотехнологічних галузях, зростає попит на висококваліфікованих працівників, здатних перетворювати інформацію на знання.

По-третє, якщо висококваліфікований працівник не може повністю розкрити свій потенціал або незадоволений своїм поточним життям, роботою та рівнем заробітної плати, він може перейти на низькокваліфіковану роботу. Це економічне явище в зарубіжній літературі називається «brain waste» [46], що буквально означає «втрата розуму», і супроводжується значними економічними втратами в кожній країні та в глобальному масштабі.

По-друге, іноді працівники транснаціональних корпорацій і транснаціональних організацій, міжнародних організацій час від часу змінюють географічне розташування своєї роботи відповідно до конкретної

внутрішньої ситуації суб'єкта. Цей вид міграції, також відомий як транснаціональна трудова [45], характеризується особливою міжнародною мобільністю. У рамках інформаційної революції у світовій економіці, особливо у високотехнологічних галузях, зростає попит на висококваліфікованих працівників, здатних перетворювати інформацію на знання.

По-третє, якщо висококваліфікований працівник не може повністю розкрити свій потенціал або незадоволений своїм поточним життям, роботою та рівнем заробітної плати, він може перейти на низькокваліфіковану роботу. Це економічне явище в зарубіжній літературі називається «brain waste» [46], що буквально означає «втрата розуму», і супроводжується значними економічними втратами в кожній країні та в глобальному масштабі.

Іммігранти, які представляють креативний клас, — це люди з креативним мисленням і нестандартними навичками вирішення проблем, і вони особливо цінні для країн-реципієнтів із сильними економічними креативними секторами.

Крім того, міжнародну міграцію з метою працевлаштування можна розділити на спеціальності, отримані раніше, і спеціальності, які їм не відповідають.

Окремо варто виділити класифікації за мотивами міжнародної трудової міграції. Економічні біженці — це люди, які залишають місце проживання через погані економічні умови, зокрема через масове безробіття, невиплату заробітної плати, високі ціни, якщо немає інших мотивів (стихійне лихо, війна, катастрофа тощо).

Бізнесмени-інвестори — це іммігранти, які інвестують свої кошти в компанії, які вже існують у країні-реципієнті, або створюють нові підприємства на території, відмінній від місця їх проживання.

Бродяги — люди, які стверджують, що не є ані іммігрантами, ані іммігрантами, однак вони живуть і працюють за кордоном, керуючись поточними можливостями та відповідними потребами, без кінцевої мети

оселитися в певній країні [47;48]. Цю концепцію розвинув у своїй книзі К.М.Патою «Роумінг: життя та робота за кордоном у 21 столітті». За даними авторів, близько 10% від загальної кількості іммігрантів у світі іммігрантів перебувають у роумінгу [49].

Глобальні кочівники – це люди з високою мобільністю та інтернаціональним способом життя. Термін був введений на початку 2000-х років. На відміну від традиційних кочівників, глобальні кочівники подорожують поодинокі або парами, а не з родиною та худобою. Вони також подорожують по всьому світу різними маршрутами, тоді як традиційні кочівники мають фіксовані річні або сезонні моделі пересування [50].

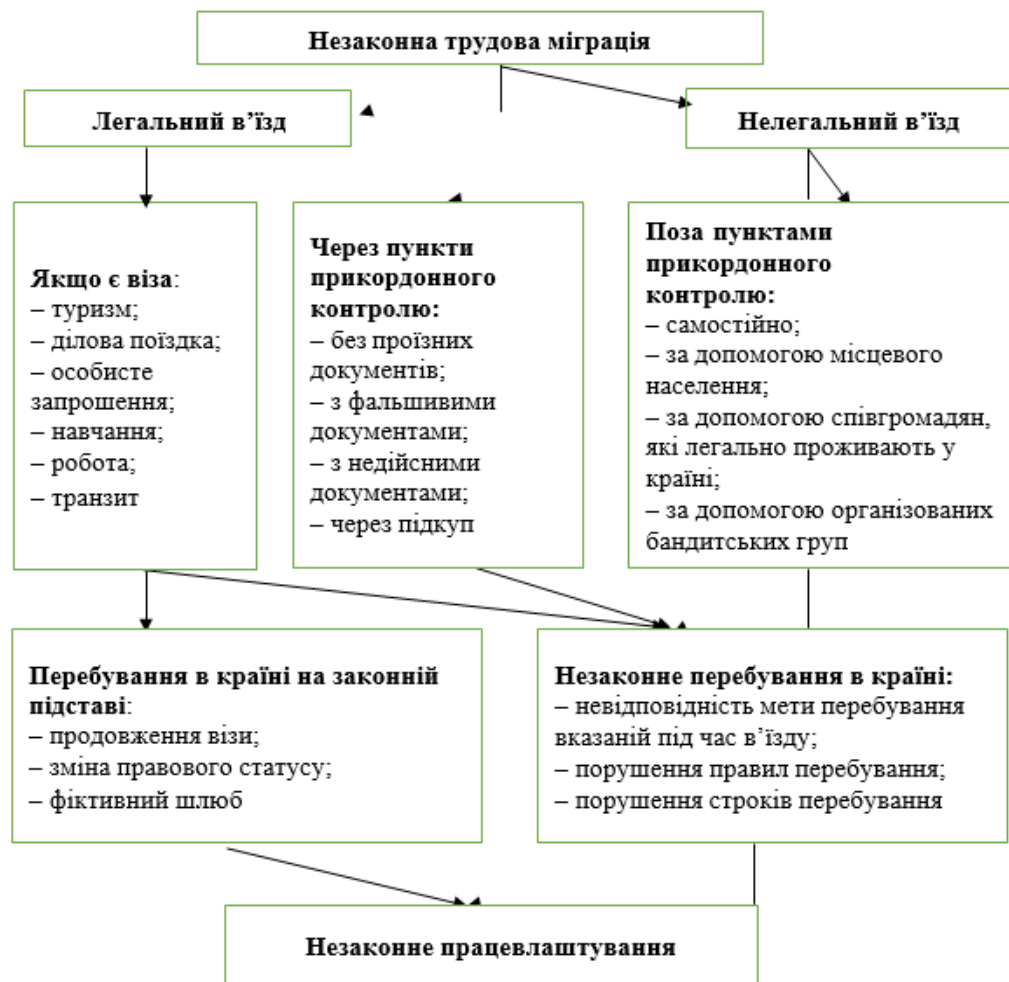


Рис. 1.2. Схема незаконної міжнародної міграції робочої сили

Джерело: складено автором на основі [36].

Таким чином, ми можемо сказати, що хоча межі між різними типами переказів часто розмиті, певні види переказів можна легко розділити, ввівши чіткі критерії в класифікацію. При цьому концепція постійно змінюється та розвивається, з'являються нові види міграцій, тому категоріальні дані потребують постійного оновлення та доповнення.

Майже всі країни та регіони світу залучені до сучасного міграційного процесу, тому вони вирізняються своїми розмірами та політичною, релігійною, культурною та економічною різноманітністю. Таким чином, основним результатом посилення інтенсивності процесу міжнародної міграції є диверсифікація етнічного складу промислово розвинутих регіонів і країн світу. Цей ефект особливо виражений тому, що більшість держав досі були дуже однорідними за структурою, тобто однорідною єдиною расою. Тому таке співвідношення закладає основу для створення національних держав, тоді як культурне розмаїття населення є новим явищем.

Міжнародна трудова міграція за кількістю учасників є важливою з точки зору економічного впливу країн-донорів робочої сили та країн-реципієнтів. Ця особливість стосується як країн, які беруть участь у імміграційному процесі, так і самих іммігрантів. Якщо в міграції (масовій міграції) бере участь велика кількість мігрантів, то вона характеризується великою кількістю стабільних і динамічних складових і, таким чином, має значний вплив на економіку країн-учасниць. Якщо в міжнародній трудовій міграції бере участь невелика кількість людей, то її вплив на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів є незначним. Тому з точки зору дослідження зовнішньоекономічного впливу міжнародної трудової міграції найбільшу вагу має масова міграція. У випадку індивідуальної та сімейної міжнародної трудової міграції можна очікувати різні зовнішньоекономічні впливи, тому також важливо визначити на цій основі стабільні та динамічні складові міжнародної трудової міграції.

Стосовно впливу міжнародної трудової міграції на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів слід зазначити, що оскільки міграція

низькокваліфікованих мігрантів є найбільшою, логічно очікувати, що вона матиме великий зовнішньоекономічний вплив. Проте ми підкреслюємо, що це не означає, що трудову міграцію з високим рівнем інтелектуального капіталу можна ігнорувати під час вивчення наслідків міжнародної трудової міграції. Вплив такої міграції на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів відрізняється від міграції низькокваліфікованої робочої сили (спричиняє принципово інші зовнішні ефекти).



Рис. 1.3. Характеристика базових класифікаційних ознак міжнародної трудової міграції

Джерело: складено автором на основі [8, 43, 44].

Підсумовуючи, зазначимо, що міжнародна трудова міграція має дві складові: стабільність і динаміку. Крім того, за різними характеристиками ці два компоненти далі поділяються на велику кількість типів міжнародної трудової міграції, які мають різний вплив на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів. Це свідчить про те, що міжнародна міграція робочої сили призводить до широкомасштабних зовнішніх ефектів в економіці країн-учасниць. Оскільки кілька ефектів можуть відбуватися одночасно, їх взаємодія може посилити одні та послабити інші, ще більше ускладнюючи їх дослідження.

Висновки до розділу 1

Міграція – багатогранне соціально-економічне явище, яке, з одного боку, чуйно реагує на будь-які соціальні зміни, а з іншого – є причиною цих змін. Масштаби сучасних міжнародних міграційних потоків є безпрецедентними, оскільки небагато країн не залучені до цього процесу. Водночас, вступаючи в нове тисячоліття, характеристики процесу міжнародної міграції істотно змінилися порівняно з тим, що було 50 років тому. У сучасних умовах міжнародна міграція набула широкого розмаху, охопивши практично всі країни світу, а міграційні потоки зазнали якісних змін. Конфлікти та проблеми, які мігранти створюють у своїх країнах походження та перебування, а також у міжнародному співтоваристві, є дуже серйозними та потребують науково обґрунтованого контролю.

Шляхом аналізу визначення міграції встановлено, що під міграцією в сучасній економічній літературі розуміють розселення, міграцію та міграцію населення. Після вивчення змін у визначенні терміна та його характерних і відмітних ознаках дається більш детальне визначення міграції: Це просторове переміщення населення, що призводить до подальшої зміни місця постійного або тимчасового проживання внаслідок добровільного чи вимушеного перетину адміністративних кордонів, що супроводжується зміною їхнього соціально-економічного статусу.

Виявлено, що на сьогодні вчені не мають єдиної методики аналізу міжнародної трудової міграції, яка б враховувала всі аспекти цього явища. Водночас спроба створити загальну концепцію міграції є комплексною теорією, що належить до сучасного підходу.

Проаналізовано існуючі теорії міжнародної міграції та встановлено, що вони різняться у визначенні переліку ключових факторів, що впливають на прийняття трудовими міграційних рішень. Водночас економічна теорія переважно передбачає раціональну поведінку індивідів і тому не дозволяє

врахувати всі фактори, що визначають схильність індивіда до міжнародної міграції, соціальні чинники та політику імміграційного контролю.

Домінуючим методом аналізу процесу трансферу залишається неокласичний, що можна пояснити простотою використання методичного інструментарію. Більшість досліджень зосереджено на факторах міжнародної міграції, таких як попит і пропозиція робочої сили в країнах-реципієнтах і донорах, а також відмінності в доходах між цими країнами.

Визначте основні типи міграційних процесів та фактори, що їх зумовлюють. Хоча межі між різними типами міграцій розмиті, певні типи міграцій можна легко розділити, ввівши чіткі критерії в класифікацію. Водночас концепція постійно змінюється та розвивається, з'являються нові види міграцій, тому категоріальні дані потребують постійного оновлення та доповнення.

Майже всі країни та регіони світу залучені до сучасного міграційного процесу, тому вони вирізняються своїми розмірами та політичною, релігійною, культурною та економічною різноманітністю.

Проаналізувавши національне та закордонне законодавство та наукові праці, вважаємо, що міграційні зв'язки – це зв'язки, що формуються між країнами в процесі переміщення людей через кордони зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього.

Отже, основним результатом посилення інтенсивності процесу міжнародної міграції є диверсифікація етнічного складу промислово розвинутих регіонів і країн світу. Цей ефект особливо виражений тому, що більшість штатів досі були дуже однорідними за структурою, тобто однорідною єдиною расою. Саме цей расовий зв'язок дав їм основу для національної держави, а культурне розмаїття населення було новим явищем.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка процесів міграції у світовій економіці

Довгострокові дані про міграцію та мобільність свідчать про те, що міграція значною мірою пов'язана з глобальними економічними, соціальними, політичними та технологічними змінами, які формуються широкими політичними пріоритетами. Ці зміни все більше формують наше життя в міру поглиблення глобалізації - на робочому місці, в приватному, соціальному та духовному житті. Оскільки технології, що постійно розширюються, скорочують відстані, все більше людей можуть отримати доступ до інформації, товарів і послуг з усього світу.

Останнім часом ми стали свідками значних міграційних процесів; подій, які спричиняють великі труднощі, травми та загибель людей. Мільйони людей, переміщених через конфлікт (наприклад, усередині та за межами Сирійської Арабської Республіки, Ємену, Центральноафриканської Республіки, Демократичної Республіки Конго та Південного Судану), економічної та політичної нестабільності (з якою стикаються мільйони венесуельців). Навколишнє середовище та зміна клімату Вплив на мобільність людей (наприклад, запланована міграція/переселення) також зростає, в тому числі як частина глобальних міжнародних політичних механізмів для вирішення широкомасштабних наслідків зміни клімату. У 2021 і 2019 роках масштабне переміщення, спричинене кліматичними та погодними катастрофами, відбулося в багатьох частинах світу, включаючи Мозамбік, Філіппіни, Китай, Індію та Сполучені Штати Америки.

Згідно зі Звітом про світову міграцію за 2020 рік[40], кількість міжнародних мігрантів у всьому світі у 2019 році становила 272 мільйони (3,5% населення світу), з яких 52% були чоловіками; 48% були жінками. 74%

всіх міжнародних мігрантів були працездатного віку (20–64 років).

Індія залишається найбільшим джерелом міжнародних мігрантів (17,5 млн), за нею йдуть Мексика та Китай (11,8 млн і 10,7 млн відповідно). Найбільшою країною призначення залишаються Сполучені Штати (50,7 млн міжнародних мігрантів). Кількість трудових мігрантів дещо впала в країнах з високим рівнем доходу, тоді як в інших країнах вона зростає.

У період з 2016 по 2020 рік кількість найманих працівників у країнах з високим рівнем доходу дещо скоротилася (зі 112,3 млн до 111,2 млн). Центр тяжіння цієї групи іммігрантів змістився до країн із середнім рівнем доходу (від 17,5 млн до 30,5 млн) [40].

Згідно з результатами 2021 року, кількість біженців у світі становить 25,9 мільйона, 20,4 мільйона біженців під мандатом Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) і 5,5 мільйона біженців під мандатом Агентства ООН для допомоги палестинським біженцям і організації робіт у Близький Схід. 52% світового населення біженців молодше 18 років. Кількість внутрішньо переміщених осіб через насильство та конфлікт досягла 41,3 мільйона осіб. Це найвищий показник за час існування Центру моніторингу внутрішнього переміщення [40], який розпочав роботу у 1998 році.

Основний напрямок міжнародної трудової міграції зазвичай спостерігається між країнами, що розвиваються (країнами-експортерами робочої сили), і розвиненими країнами. Як і раніше, традиційними центрами залучення іммігрантів є економічні центри США, Канади, Австралії та Нової Зеландії. Зазвичай потік мігрантів можна розділити на дві частини: одна — це «мозок світу», освічені люди, яких «постачає» Західна Європа, Росія, Індія, інша — малокваліфіковані таланти з Латинської Америки, Азії.

Важливим показником зростання масштабів міжнародної міграції є збільшення частки міжнародних мігрантів у населенні країни. Загалом у світовій статистиці частка міжнародних мігрантів у загальній чисельності населення дещо зростає (з 2,5% у 1960 році до 3,0% у 2005 році та 3,4% у 2020

році). Однак серед виробників нафти в Перській Затоці їхня частка в загальній чисельності населення країни найбільше зростає: Бахрейн з 17,1% до 40,7%, Кувейт з 32,6% до 62,1%, Катар з 32,0% до 78,3% %, у ОАЕ з 2,4% до 71,4%, а в Саудівській Аравії з 1,6% до 25,9%. Сюди приїжджають заробітчани з Єгипту, Ємену, Сирії, Судану, Індії, Пакистану, Бангладеш та інших країн.

Тому в сучасному світі міжнародний міграційний потік став глобальним явищем, що впливає на всі сторони міжнародного суспільного життя, а міжнародна міграція стала одним із важливих джерел соціально-економічного розвитку різних країн [52].

Сьогодні міжнародна міграція охоплює практично всі країни світу, які більшою чи меншою мірою залучені до глобальних міграційних потоків. Навіть закриті країни, такі як Північна Корея, Куба та Китай, дедалі активніше беруть участь у глобальному міграційному процесі, хоча імміграція в цих країнах контролюється набагато суворіше, ніж імміграція в багатьох інших країнах. Так, наприклад, у Китаї нелегальний виїзд з країни може призвести до дуже суворого покарання для китайців, аж до смертної кари.

В епоху масових переміщень по всьому світу жодна країна не є самотньою, а міжнародна міграція повсюдна. В останні десятиліття під час міграції спостерігаються певні зміни:

- Епоха масових переміщень по всьому світу не залишила жодну країну в спокої, і міжнародна міграція повсюдна. В останні десятиліття під час міграції спостерігаються певні зміни:

- Зміни в тимчасовій тривалості міжнародної міграції (по-перше, проявляється у появі категорії туристів, а по-друге, у появі переваги тимчасовій роботі за кордоном, а не імміграції);

- Зміни в імміграційних вимогах (епоха країн, які потребували низькокваліфікованої робочої сили, минає, і тепер країни зацікавлені у висококваліфікованих спеціалістах);

– Фемінізація міграційних потоків (48,6% мігрантів – жінки, за даними ООН). Економічна інтеграція сприяє підвищенню інтенсивності міграційних потоків [53].

Беручи до уваги географічний розподіл потоків міжнародної трудової міграції, слід зазначити, що близько половини зареєстрованих трудових мігрантів мігрують з однієї країни, що розвивається, до іншої. Наприклад, близько 2 мільйонів азіатських працівників щороку залишають свої країни за умовами короткострокових трудових контрактів, щоб шукати роботу в інших країнах у тому ж або інших регіонах.

У той же час робоча імміграція з країн, що розвиваються, до розвинених країн продовжувала неухильно зростати протягом останніх кількох десятиліть, причому більшість легальних іммігрантів (понад 81 відсоток) прибула зі Сполучених Штатів. Як наслідок, трудові мігранти з країн, що розвиваються, на даний момент є найбільшою категорією мігрантів у розвинених країнах і становлять 57,8% усіх трудових мігрантів.

Міжнародна міграція сприяє зростанню населення в багатьох частинах світу і, навпаки, зменшенню населення в деяких країнах. У період з 2000 по 2018 рік імміграція становила 42 відсотки приросту населення Північної Америки, а Океанії – 31 відсоток. Оскільки міжнародні мігранти становлять більшу частку населення працездатного віку, ніж населення загалом, чистий приплив мігрантів зменшує коефіцієнт утриманців, кількість дітей і людей похилого віку порівняно з населенням працездатного віку.

В Африці, Азії, Латинській Америці та Карибському басейні чистий вплив міграції на приріст населення в більшості країн негативний, але загалом невеликий порівняно з іншими демографічними змінами. Проте в деяких невеликих країнах, що розвиваються, негативний вплив імміграції на чисельність населення може бути значним, особливо серед дорослих працездатного віку.



Рис. 2.1. Міжнародний розподіл мігрантів за регіонами, 2021 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних [52].

У більшості країн Європи, Північної Америки та Океанії міжнародна міграція становитиме понад 10% від загальної чисельності населення у 2021 році. З 244 мільйонів іммігрантів у 2021 році найбільша частка припадає на Європу (понад 31%), Азію (майже 31%) та Північну Америку (понад 22%) (рис. 2.1). Найбільша кількість іммігрантів зосереджена в Західній Європі (36%) і Східній Європі (26%), із загальною кількістю 76 мільйонів іммігрантів у 2021 році.

У 2020 році Азія та Європа були регіонами з найбільшою кількістю міжнародних мігрантів – 106 мільйонів і 61 мільйон відповідно. У Латинській Америці та Карибському басейні проживає 38 мільйонів, а в Африці – 36 мільйонів. З 2000 по 2020 рік в Африці спостерігалось найбільше відносне зростання кількості міжнародних мігрантів (+68%), за нею йде Азія (+62%). Латинська Америка і Карибський басейн (+ 52%) і Океанія (+ 51%) [40].

Країни Європи, які найбільше відвідували іммігранти у 2021 році: Німеччина, Велика Британія, Франція, Іспанія тощо (рисунок 2.2).

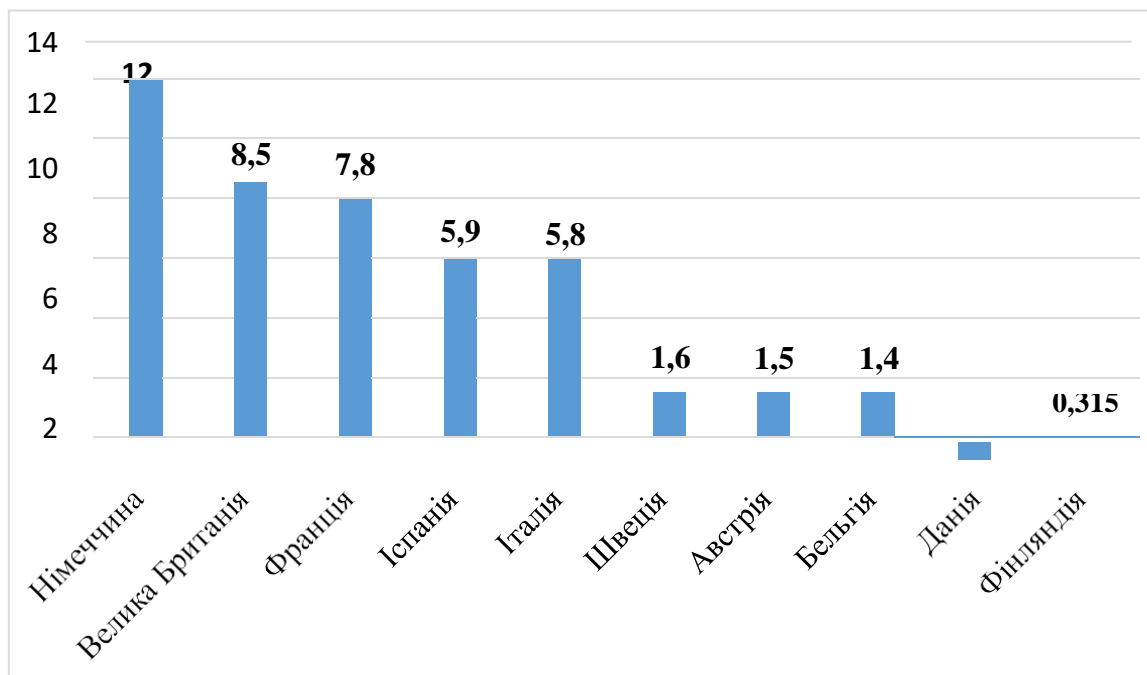


Рис. 2.2. Найбільш відвідвані країни трудовими мігрантами 2021 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних [40]

Основними країнами походження мігрантів у європейському регіоні є: Російська Федерація (понад 6 млн), Польща (3,6 млн), Румунія (майже 3 млн) [35]. Порівняно з 2019 роком імміграційні потоки до Німеччини зросли на 30% у 2020 році, Росії – на 4%, Бельгії – на 7%, Іспанії – на 18%, Швеції – на 26%, Великобританії – на 6% (головним чином через голосування за Brexit у червні). 2019) і Данія 5% [40].

Середній вік світових мігрантів зріс з 38,0% у 2000 році до 39,2% у 2020 році. Однак у деяких регіонах, таких як Азія, Океанія та особливо Латинська Америка та Карибський басейн, середній вік мігрантів знизився приблизно на три роки, і 48,4% міжнародних мігрантів – жінки. Жінки-іммігранти перевищують кількість чоловіків-іммігрантів у всіх регіонах, крім Африки та Азії; у деяких країнах Азії співвідношення чоловіків-іммігрантів до жінок-іммігрантів становить приблизно 3:1.

Достовірних даних про кількість нелегалів у світі немає. За різними оцінками, наразі від 10% до 15% міжнародних мігрантів (тобто від 19 до 29

мільйонів осіб) порушують закон у країні перебування,

У тому числі від 100 до 15 мільйонів нелегальних іммігрантів у Сполучених Штатах, від 56 до 8,4 мільйонів у країнах Західної Європи, від 15 до 6 мільйонів у країнах Південної Америки, від 1 до 3 мільйонів на Близькому Сході, від 300 000 до 1 мільйона в Японії та близько 80 000 у Австралії та Нової Зеландії. Іншими словами, нелегальні іммігранти складають більше половини легальних трудових іммігрантів у всьому світі, і, незважаючи на посилення імміграційного законодавства та прийняття спеціальних законів, спрямованих на боротьбу з нелегальною імміграцією, їх кількість не зменшилася [54]. На даний час чисельність людей, які хочуть залишити свою країну, є значно більшою, ніж готові прийняти країни-реципієнти. Найбільша кількість прибулих – 1010,078 – було зафіксовано у 2019 році. Понад 800 000 з них були продані морським шляхом з Туреччини до Греції, і більшість з них продовжували подорожувати по Європі, щоб дістатися до Німеччини та Швеції. З 2019 року кількість біженців та мігрантів, які прибули до Греції, різко скоротилася після того, як ЄС та Туреччина підписали угоду про повернення турецьких мігрантів, які не подають заявку на отримання притулку або їхні позови відхилено. Кількість людей, які прибули до Італії, не змінилася до 2019 року. У 2020 та 2021 роках 180 000 і 119 000 прибули до Італії відповідно. У 2021 році Італія отримала 67% прибулих мігрантів з ЄС. Проте, з січня до середини вересня 2019 року, кількість прибулих в Італію значно скоротилася. У той же період Іспанія отримала найбільшу кількість мігрантів та біженців – майже 35 000 – більшість з них прибула морем та понад 5300 сушею до Сеути та Меліли (двох іспанських анклавів у Північній Африці). Нарисунку 2.3 відображена динаміка потоків біженців в країни ЄС [55].

До 2021 року до Греції прибуло 20 760 мігрантів, в результаті чого загальна кількість людей, які прибули до ЄС у 2021 році, перевищила 76 000. Сирія залишається найпоширенішою країною походження тих, хто прибуває до Греції. Прибуття з Іраку та Афганістану також є одними з основних країн

походження. З 2014 року найпопулярнішими країнами походження шукачів притулку з ЄС були Сирія, Ірак, Афганістан, Нігерія та Пакистан, усі з яких Недавній або триваючий конфлікт. У період з 2014 по 2020 рік понад 919 тисяч сирийців попросили притулку в ЄС.

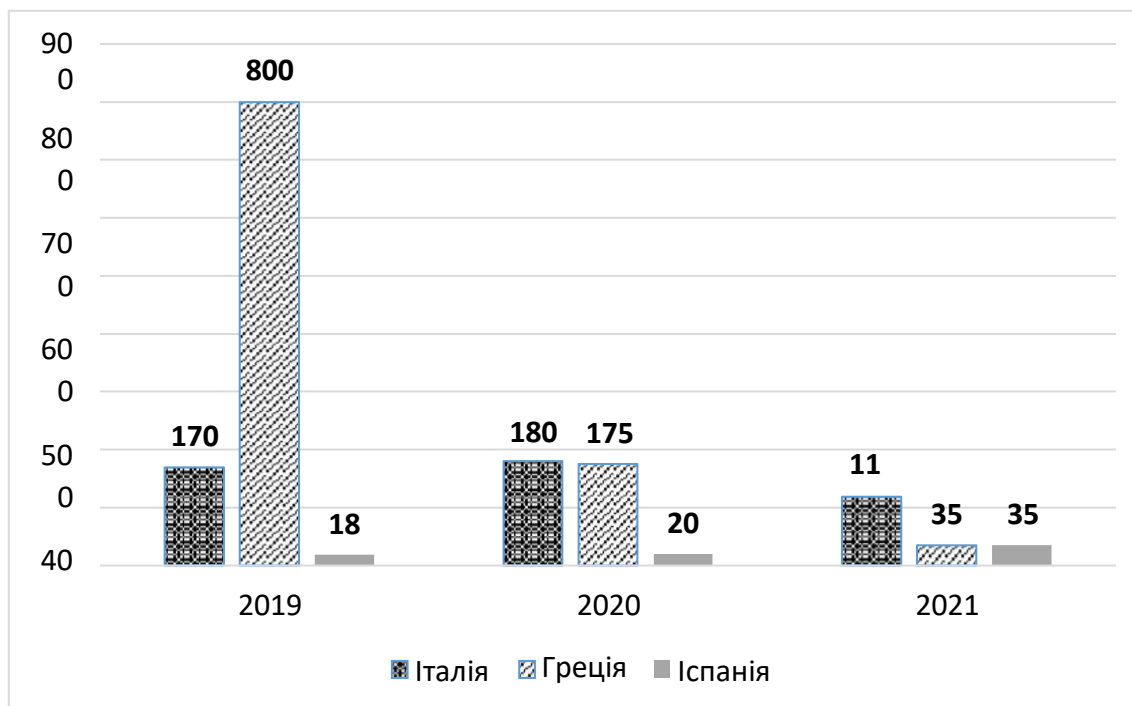


Рис. 2.3. Динаміка кількості біженців в країни ЄС.

Джерело: побудовано автором на основі даних [55]

Проаналізуємо основні «коридори», які формують стійкі складові трудової міграції. З урахуванням основних макрогеографічних напрямків Північ - Південь і Схід, на Заході наведемо основні вектори міграції (рис. 2.4). Основними міграційними потоками, які вже давно є стабільною частиною міжнародної трудової міграції, є потоки схід-захід, південь-північ і захід-схід. Найменшу роль у формуванні географічної картини розподілу стабільних складових міжнародної трудової міграції відіграла орієнтація північ-південь (6%). За останні 20 років кількість іммігрантів, які мігрували з півдня на північ, зросла на 85%, і цей напрямок міграції став одним із основних напрямків стабільної складової. Міграційний макропотік Північ – Північ за 20 років зріс на 26

%, однак загальна кількість мігрантів, що перемістилися в цьому напрямку, суттєво менша, ніж у двох попередніх. Кількість мігрантів, які перебралися у межах макропотоків Північ – Південь, за 20 років помітно не змінилася.

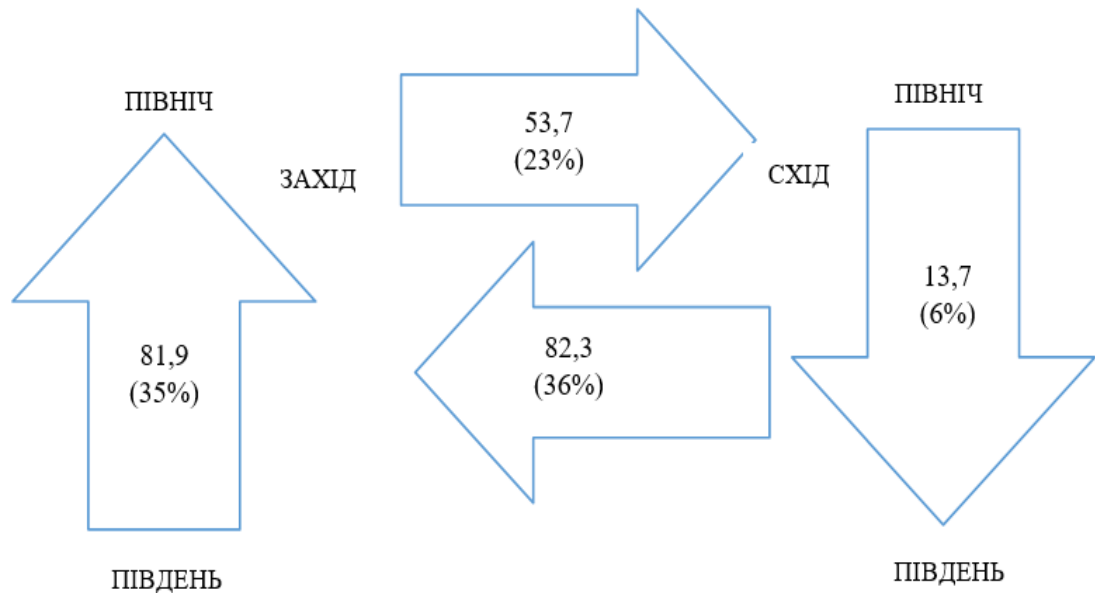


Рис. 2.4. Основні вектори переміщення міжнародних трудових мігрантів у 2021 р.

Джерело: [56]

Такі макропотoki відіграють найменшу роль у формуванні стабільних складових міжнародної трудової міграції. Тому ця складова в основному формується в макроскопічних течіях південь-південь і південь-північ, і меншою мірою в північ-північ [57].

Коридори між країнами СНД відрізняються за макропотокami Захід-Схід: Україна — Російська Федерація (зворотний), Казахстан — Російська Федерація (зворотний), Білорусь — Російська Федерація, Узбекистан — Російська Федерація. За рахунок цих коридорів сформувався сучасний географічний розподіл стабільних складових міжнародної трудової міграції.

Сьогодні міжнародна міграція є одним із важливих факторів, що впливають на картину розподілу населення в світі, оскільки в розвинутих

країнах вона є основним (а в деяких випадках і єдиним) способом збільшення чисельності населення, тоді як у країнах, що розвиваються, вона сприяє скороченню приросту населення та скороченню загроза перенаселення.

Подвійний характер імміграційної політики полягає в тому, що, з одного боку, держава намагається обмежити кількість іммігрантів, а з іншого боку, залучає до них лише висококваліфікованих спеціалістів, тоді як інші, як правило, потрапляють у категорію нелегалів-мігрантів [58].

2.2. Аналіз тенденцій розвитку міграційних процесів в Україні

На розвиток сучасного імміграційного процесу в Україні вплинуло кілька важливих факторів, анексія Криму та конфлікт на сході України та економічна криза а згодом розгортання повномасштабних військових дій. Започаткування реформ, які виявилися недостатньо рішучими та послідовними; проходження складного шляху європейської та євроатлантичної інтеграції, особливо безвізовий режим з Європейським Союзом у червні 2017 року, українці протягом багатьох років активно брали участь у закордонній трудовій міграції, формуючи імміграційний досвід та розгалужену імміграційну мережу. Завдяки покращенню економічної ситуації у 2016-2018 роках та адаптації суспільства до кризових умов кількість української еміграції стабілізувалася, але залишається високою. Водночас привабливість країни для іммігрантів низька. В умовах несприятливих демографічних тенденцій відтік може виступати дестимулом для економічного розвитку.

У середньостроковій перспективі Україна продовжить відставати від сусідів у добробуті. Тому зовнішня міграція продовжуватиметься і може зрости у разі посилення бойових дій і нестабільності внутрішньої ситуації на сході країни [59].

Населення України, яке у 1993 р. досягло 52 млн осіб, зменшується (рис. 2.5), головним чином через низьку народжуваність (загальний

коефіцієнт народжуваності становить менше 1,4 народження на одну жінку).

Перевага померлих над народженими зростає з 2013 року і досягла 251 780 у 2018 році (2013 рік - 158 700, 2014 рік - 166 800, 2015 рік – 183 тис., 2016 рік – 186 600, 2017 рік – 210 100) [60].

Зменшення населення супроводжується старінням населення. Середній вік населення становив 35 років у 1990 році, 37,7 років у 2000 році, 39,3 року у 2010 році та сягнув 41,1 року на 1 січня 2019 року.

Прогнозується, що до 2050 року чисельність населення України скоротиться до 35,2 млн осіб, а до 2050 року частка населення старше 60 років сягне 34% [62].

Україна отримала безвізовий режим подорожей до ЄС у червні 2017 року, що сприяло активізації транскордонних переміщень людей. З червня 2017 року по червень 2018 року прикордонники зафіксували 42,6 млн громадян, які перетнули кордон

Україна, яка межує з Європейським Союзом, має 9,2 мільйона людей з біометричними паспортами, у тому числі майже 3 мільйони без віз. За другий рік дії безвізу (червень 2018-червень 2019) громадяни України вирушили до ЄС за безвізом у 2,35 млн поїздок, що в 4,2 рази більше, ніж за перший рік дії (червень 2017-червень 2018).). Міграція до країн ЄС набирає обертів. Загалом динаміка показує більшу кількість іммігрантів порівняно з процесом імміграції .

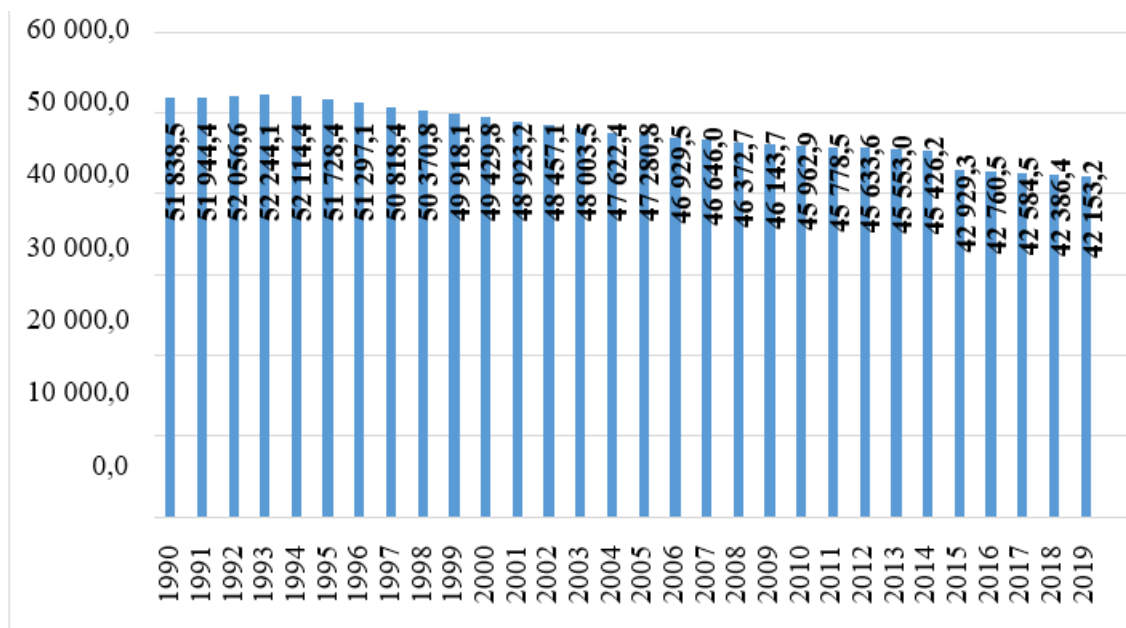


Рис. 2.5. Динаміка населення України в 1990–2019 рр. на 1 січня відповідного року, млн.чол

* 2002 р. – за результатами перепису 2001 р.,

2014–2019 рр. – без урахування території Криму та неконтрольованих Урядом районів Донбасу).

Джерело: побудовано автором на основі даних [60]

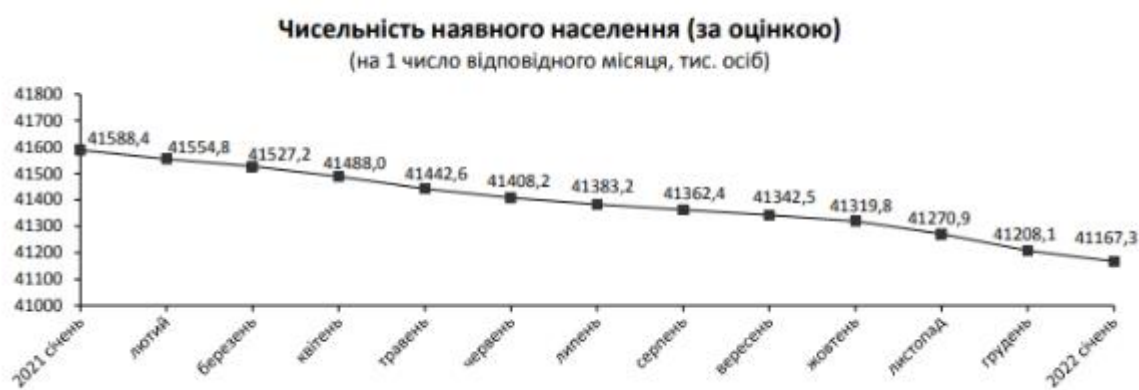


Рис. 2.6. Чисельність наявного населення України 01.01.2021 - 01.01.2022 рр., тис.осіб

Джерело: Укрстат України.

Станом на 1 січня 2022 року чисельність населення України становить 34,5 млн осіб. Такі дані РБК-Україна надає Укрстат для підготовки держбюджету.

Варто зазначити, що цифра в 34,5 мільйона істотно відрізняється від місячних даних про чисельність населення, які надавало Національне бюро статистики до війни.

Станом на 1 січня 2022 року населення України, за оцінками Держстату, становить 41,2 мільйона осіб. Водночас Держстат включив до даних окуповане населення частини Донецької та Луганської областей з 2014 року.

Прогнозується, що до 2050 року чисельність населення України скоротиться до 35,2 млн осіб, а до 2050 року частка населення старше 60 років сягне 34% [62].

Україна отримала безвізовий режим подорожей до ЄС у червні 2017 року, що сприяло активізації транскордонних переміщень людей. З червня 2017 року по червень 2018 року прикордонники зафіксували 42,6 млн громадян, які перетнули кордон. Україна, яка межує з Європейським Союзом, має 9,2 мільйона людей з біометричними паспортами, у тому числі майже 3 мільйони без віз. За другий рік дії безвізу (червень 2018-червень 2019) громадяни України вирушили до ЄС за безвізом у 2,35 млн поїздок, що в 4,2 рази більше, ніж за перший рік дії (червень 2017-червень 2018). Міграція до країн ЄС набирає обертів. Загалом динаміка показує більшу кількість іммігрантів порівняно з процесом імміграції. На постійне проживання за кордон українці виїжджають переважно до США, Росії, Німеччини, Індії та Марокко, а повертаються переважно з Росії, Німеччини та Ізраїлю (рис. 2.7) [63].

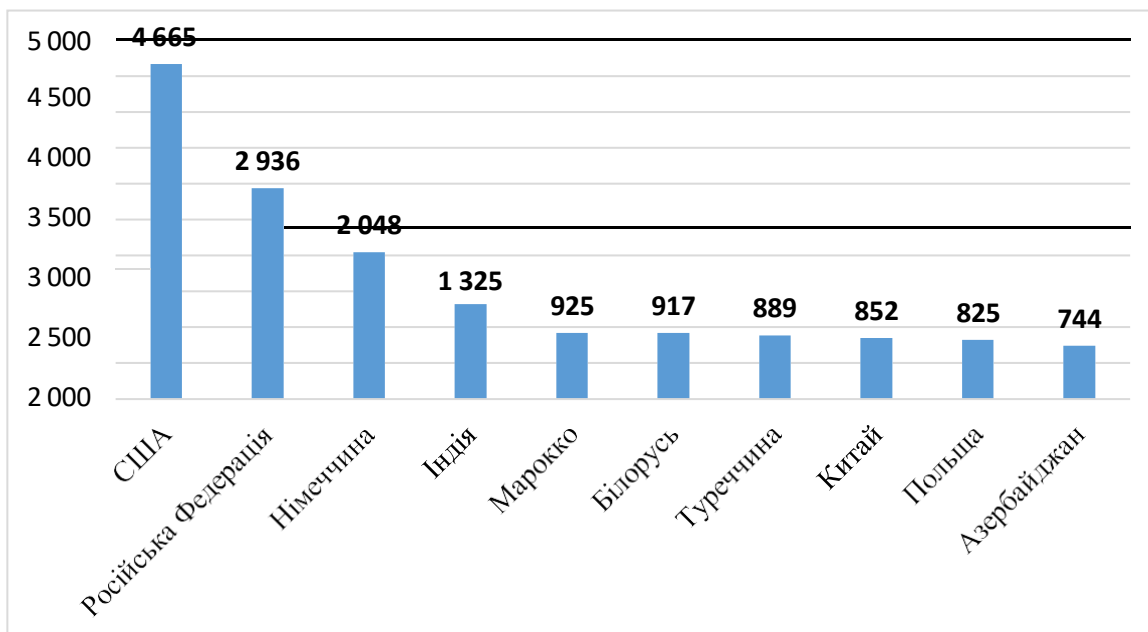


Рис. 2.7. Кількість міждержавних мігрантів-громадян України за країнами виїзду у 2021 р. з метою зміни постійного місця проживання (осіб)

Джерело: побудовано автором на основі даних [61].

За даними щорічного соціологічного моніторингу, проведеного Інститутом соціології НАНУ, 18% дорослого населення, у тому числі 7,6% подорожують у справах, 5,4% відвідують друзів або родичів, 4,7% шукають роботу, 0,5% навчаються, а 1,1% беруть участь у професійній діяльності (виставки, конференції). До Європи без візи найчастіше їздить молодь до 30 років, люди з вищою освітою. Жителі Західної України їздять без віз за кордон вдвічі частіше, ніж по Україні в цілому [64]. Міграція українців у Європі зростає.

Згідно з даними Євростату, кількість дійсних посвідок на проживання громадян України в ЄС-28 наприкінці року подвоїлася за останнє десятиліття, досягнувши приблизно 1,2 мільйона у 2020 році [65].

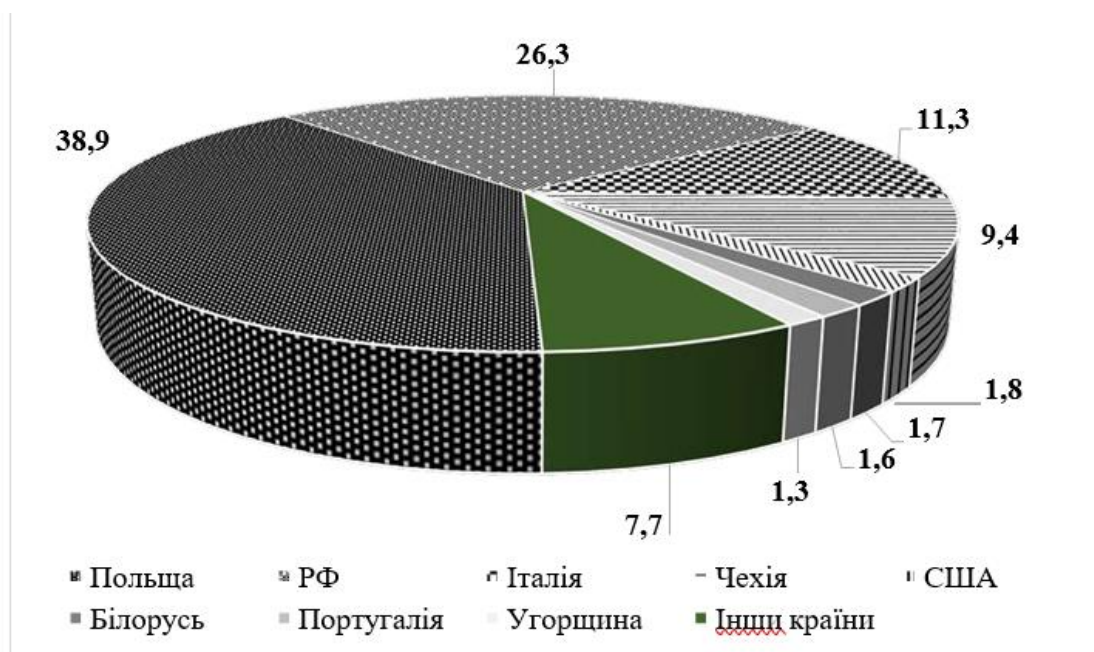


Рис. 2.8. Основні країни призначення українських трудових мігрантів в 2020 р. [44]

Кількість виданих дозволів на проживання вперше стрімко зросла в 2013-2017 роках, але знизилася в 2018 році, але залишається найбільшою порівняно з іншими країнами походження іммігрантів – 527 000, з яких переважна більшість (78%) була видана в Польщі. Майже 90% цих ліцензій є короткостроковими (3-12 місяців) і пов'язані з виконанням оплачуваної роботи (65%) [60].

Основною причиною трудової міграції українців за кордон є складність пошуку високооплачуваної роботи в країні. За останні п'ять років економічні фактори міграції були посилені політичними факторами та факторами безпеки, що призвело до стрімкого зростання настроїв населення та інтенсивності міграції. За даними соціологічного моніторингу, який щорічно проводить Інститут соціології НАН України, у 2012 році «так» відповіли 13,7% респондентів проти 25,2% у 2018 році.

Водночас у 2014 році 7,4% висловили намір найближчим часом виїхати за кордон на роботу, порівняно з 14,3% у 2018 році, тобто вдвічі більше (рис. 2.9).

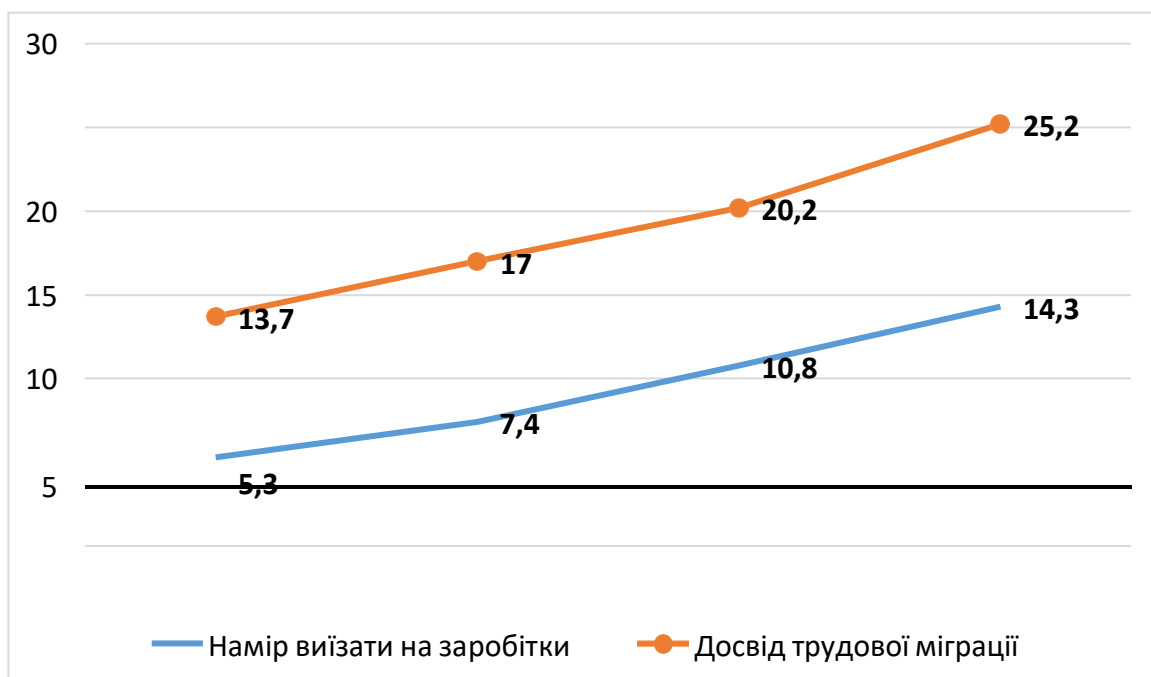


Рис. 2.9. Відповідь на запитання щодо намірів виїхати на роботу за кордон та щодо досвіду трудової міграції як особистого, так і членів сім'ї, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [64]

Для оцінки масштабів та особливостей трудової міграції українців за кордон Держстат України у 2008, 2012 та 2017 роках проводив масштабні опитування населення (понад 20 тис. домогосподарств) [66, 67, 68]. Згідно з отриманими даними, 1,5 мільйона осіб, або 5,1% робочої сили, виїжджали за кордон хоча б раз за 2,5 роки, що передували опитуванню, або працювали за кордоном, коли воно проводилося в 2008 році. У 2012 році - 1,2 млн, або 3,4% громадян віком 15-70 років, а в 2017 році - 1,3 млн, або 4,5% населення відповідного віку (без урахування непідконтрольних державі територій).

Однак ці дослідження не могли включати іммігрантів, які виїхали зі своїми сім'ями. Маятникова прикордонна імміграція також не враховується. У зв'язку з цим реальний обсяг трудової мобільності більший [69].

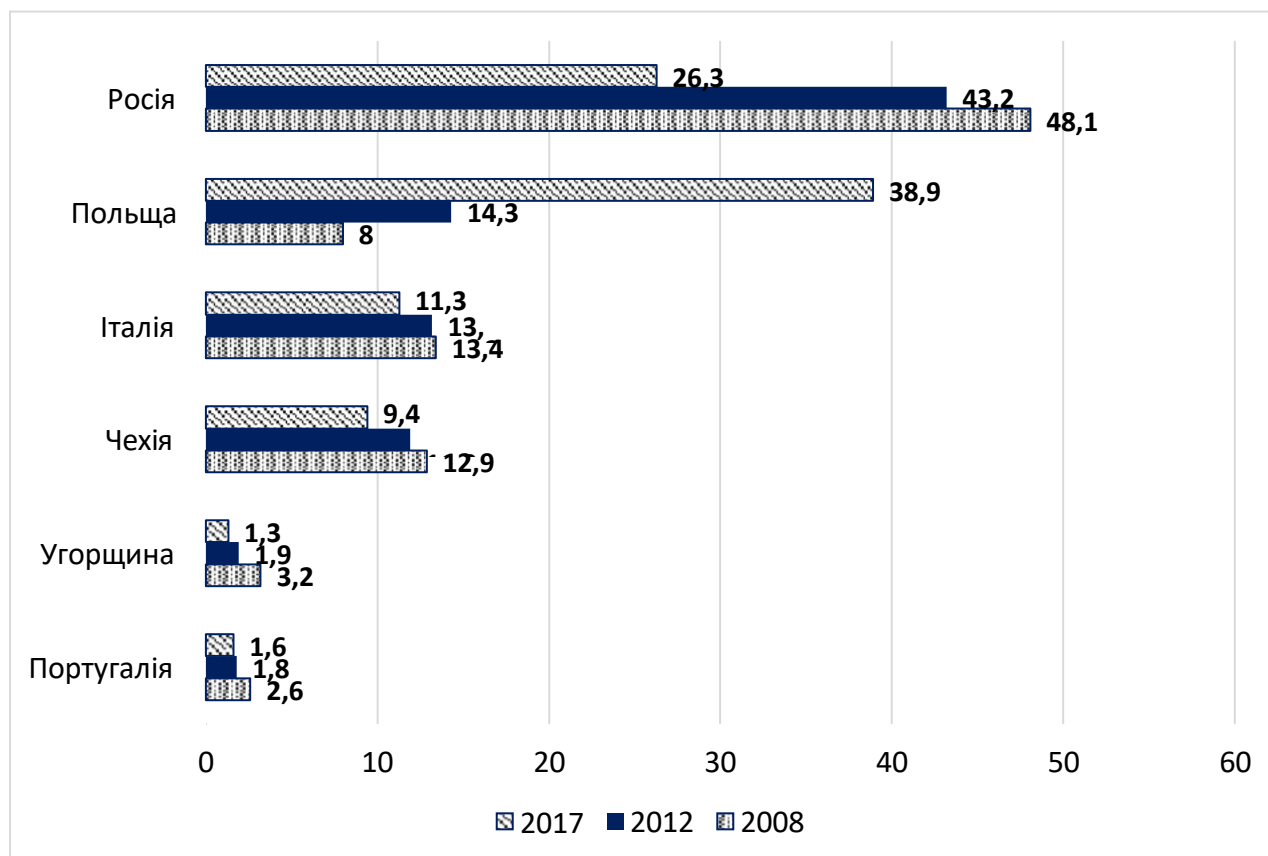


Рис. 2.10. Країни призначення трудових мігрантів з України у 2008, 2012 та 2017 рр. за даними обстежень Держстату, %, 2008-2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [60]

Країни призначення українських трудових мігрантів – це переважно сусідні країни (Росія, Польща, Чехія) та країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія) (рис. 2.10). Порівняння даних трьох національних статистичних досліджень показує, що міграційні потоки перенаправляються з раніше домінуючого східного напрямку на Росію, на захід (ЄС) і переважно на Польщу.

Перетворенню Польщі на основну країну призначення для трудових мігрантів з України сприяла процедура, запроваджена в Польщі у 2008 році, згідно з якою українці можуть працювати протягом 6 місяців у календарному році без отримання дозволу на працевлаштування, але повинні подати заяву на місцевого роботодавця, зареєстрованого в влади (рис. 2.11). Зараз

кількість українців, зайнятих у польській економіці, оцінюється в 900 тисяч. За оцінками Національного банку Польщі, вони забезпечили 11% зростання ВВП країни за останні п'ять років [70].

За даними державної статистики [60], приблизно 70% імігрантів – це мешканці західного регіону України. Проте кількість людей, залучених до міграції людей із центральної, південної та східної частин країни, поступово зростає. Дві третини імігрантів - чоловіки. Більшість із середньою освітою (64% за даними Управління національної статистики у 2017 році). Проте зростає частка осіб з вищою та незакінченою вищою освітою (33,5% у 2017 році проти 30,5% у 2012 році). Основними сферами зайнятості імігрантів за кордоном є будівництво (чоловіки) і домашня робота (жінки). Водночас зростає зайнятість у промисловому секторі. Найбільш поширеною моделлю міграційної поведінки є тимчасова, циклічна міграція. За даними Національного бюро статистики, 57% поїздок приносять прибуток менше ніж за три місяці [60].

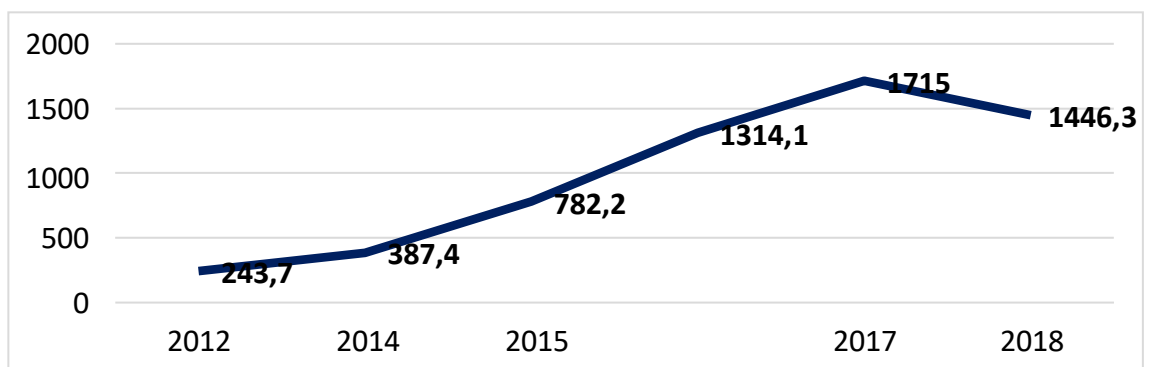


Рис. 2.11. Кількість зареєстрованих заяв польських працедавців про намір працевлаштувати громадянина України в 2012–2018 рр., тис.

Джерело: побудовано автором на основі даних [71]

За даними ЮНЕСКО, кількість іноземних студентів в Україні неухильно зростає, з 2013 року майже подвоївшись до 77 600 (рис. 2.12). Процес сповільнився зі стабілізацією ситуації в країні.



Рис. 2.12. Кількість українських студентів за кордоном, тис. осіб

Джерело: побудовано автором на основі даних [72]

У 2017 році в Польщі навчалось найбільше українських студентів – 34,7 тис. Кількість українських студентів у Росії зменшилася, але залишається високою – 15,3 тис. Третє місце за кількістю студентів в Україні - Німеччина (6,1 млн.) Бажання здобути освіту за кордоном часто пов'язане з бажанням молодих людей вийти на міжнародний ринок праці. Згідно з інтернет-опитуванням 2018 року понад 1000 українців, які навчаються в Польщі, лише 6% з них мають намір повернутися в Україну після закінчення навчання [73]. Зростання освітньої імміграції також опосередковано підтверджує той факт, що українські трудові мігранти воз'єднуються зі своїми родинами в країні перебування. Країна з великою українською діаспорою за рахунок трудової міграції, з цим може бути пов'язане стрімке зростання кількості українських студентів. Наприклад, у 2000 році в італійських університетах навчалось лише 40 українців, а у 2017 році – 2800, або у 70 разів більше.

Для постійного проживання в Україні іноземці повинні отримати дозвіл на імміграцію. Щороку видається від 220 000 до 25 000 таких ліцензій, але після 2014 року їх кількість зменшилася до 14 200 у 2019 році. Постійно в країні проживає 285 тис. іноземців, або менше 0,7% населення (рис. 2.13).

Частина іноземців тимчасово перебуває в Україні Станом на 31 грудня 2019 року їх перебувало 133 тис. осіб, в основному студенти та тимчасові працівники українських вишів. Після спаду, спричиненого складною безпековою та економічною ситуацією, кількість іноземних студентів у вищих навчальних закладах країни знову почала зростати, досягнувши майже 55 тис. у 2018/2019 навчальному році (рис. 2.14). Серед них найбільше громадян Індії (19,7%), Марокко (9,9%), Азербайджану (8,2%) і Таджикистану (5,3%). Найбільш популярними є медична та фармакологічна освіта [60].



Рис. 2.13. Кількість іноземців, які постійно проживають в Україні, та виданих дозволів на імміграцію, тис. осіб, 2005-2019 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [74]

Національна служба зайнятості [75], яка видає дозволи на працевлаштування іноземців, у 2018 році зареєструвала 16 тис. іноземних працівників (рис. 2.15).

Трудові мігранти – це переважно керівники та менеджери, зайняті в торгівлі та обслуговуванні, промисловості, інформації та телекомунікаціях. У 2018 році найбільше було громадян Туреччини (близько 3 тис.), Російської Федерації (1,6 тис.), громадян Китаю та Білорусі (близько 1 тис.).

Ще одна група іноземців в Україні – це біженці та особи, які отримують додатковий захист. Станом на грудень 2019 року в країні проживало 2096 іноземців з належним статусом. Найбільше з них було з Афганістану (985) і Сирії (446), а також деяких країн СНД, зокрема Вірменії (188) і Російської Федерації (135). У 2019 році було подано 1443 заяви про надання міжнародного захисту та прийнято 93 рішення про надання статусу біженця чи додаткового захисту [75].

Вплив імміграції на Україну багатогранний. Це збільшує загрозу депопуляції, призводить до втрати частини робочої сили та інтелектуального потенціалу, тим самим діючи як стримуючий фактор економічного розвитку. Практично на всі види діяльності сьогодні не вистачає працівників, головним чином у будівництві (про це повідомила половина опитаних будівельних компаній) і промисловості [76].

Водночас, за підрахунками науковців, без імміграції рівень безробіття в Україні був би на 36,7% вищим [77]. Робота за кордоном є джерелом важливого виробничого та життєвого досвіду. Якість життя сімей мігрантів покращилася завдяки іноземним доходам. Таким чином, хоча відносний рівень бідності в цілому по Україні (менше 75% медіанних загальних витрат) зріс з 2010 по 2017 рік, він знизився в західному регіоні, де трудова міграція була найбільш поширеною. Зростання споживчого попиту сприяє економічному розвитку.

Згідно з даними Національного банку України, який підраховує обсяги приватних переказів при розрахунках платіжного балансу країни, вони стабільно зростали (за винятком періоду світової фінансово-економічної кризи), перевищивши в 2013 році \$8,5 млрд. НАС. Однак у 2014 році обсяг переказів значно скоротився (на 24%) через безпекові, політичні та економічні проблеми України, а також кризу фінансової системи. Певне покращення внутрішніх умов, а також збільшення мобільності робочої сили за кордон призвели до пожвавлення зростання приватних трансфертів (рис.

2.16), досягнувши 11,1 млрд доларів у 2018 році. У США це еквівалентно 8,5% ВВП країни [78].

Перерахована сума більш ніж у чотири рази перевищувала суму прямих іноземних інвестицій. Якщо раніше основним джерелом грошових переказів була Росія, куди третина всіх грошових переказів надходила з Росії, то частка Росії скорочується протягом останніх п'яти років і становить менше 10% (\$1,09 млрд) у 2018 році.

З іншого боку, у 2018 році 32,8% грошових переказів (\$3,6 млрд) надійшло з Польщі в Україну. Сума переказів із Чехії зростає майже вдвічі порівняно з попереднім роком (7,6% усіх переказів, або \$846 млн). У 2013 році 14 відсотків трансфертів потрапили в Україну через неофіційні канали у формі переказів готівки або матеріальних цінностей від однієї домогосподарства до іншої, порівняно з майже половиною у 2018 році.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 16 червня 2022 року кількість українських біженців, зареєстрованих для отримання тимчасового захисту або подібних національних схем захисту в Європі, становила 3,207 млн осіб [56].

Порівняно з даними 1 червня, збільшення майже на 500 000, особливо минулого тижня - 200 000, важливим внеском у цю цифру є оновлення даних для Німеччини, Франції та Великої Британії.

За даними, зібраними УВКБ ООН від урядів, у Польщі перебуває найбільше біженців зі статусом тимчасового захисту – 1 млн 169 500 осіб, тоді як 4166 осіб прибули до країни з України, повідомляє Прикордонна служба Польщі. З початку війни до червня в Україну в'їхало 18 млн осіб і 2,195 млн осіб у зворотному напрямку, потім Німеччина та Чехія. Кількість зареєстрованих українських біженців під тимчасовим захистом становила відповідно 641 390 і 373 820 осіб.

Всього в Німеччині зареєстровано 780 тисяч біженців з України, і українці можуть залишатися без реєстрації до кінця серпня, повідомили в ООН з посиланням на урядові дані. Згідно з наданими даними, значна

частина з них ще не подала заявку на отримання тимчасового захищеного статусу в країні.

У Чехії ситуація інша: майже всі новоприбулі претендують на охоронний статус - 373 820 із 373 970, за даними ООН.

У переважній більшості інших країн ситуація подібна до Чехії: статистика зареєстрованих біженців точно або майже дорівнює статистиці тих, хто претендує на захист, можливо, через особливості їх реєстрації. Подібні винятки з Німеччини становлять Румунія – 37 830 із 90 300 зареєстрованих біженців у країні, Естонія – 27 490 із 42 260, Італія – 97 310 із 129 620.

Окрім Польщі, Чехії, Німеччини та Італії, понад 50 тис. біженців з України зареєстровано зі статусом тимчасового захисту в Іспанії – 119 740, Франції – 87,97, Словаччині – 78,11 (загалом 270 тис.). кордонів з початку війни), Австрія - 71830, Великобританія - 70500, Нідерланди - 64480, Швейцарія - 55920.

Тим часом у Литві за тиждень кількість біженців зі статусом тимчасового захисту впала з 53 890 до 46 550 осіб.

Далі йдуть Бельгія – 46 850, Португалія – 42 150, Швеція – 38 050, Ірландія – 36,91, Данія – 28 290, Латвія – 26 800 і Фінляндія – 26 750, а також згадані вище Румунія та Естонія.

Від 10 до 25 тис. біженців з України отримали тимчасовий захист: Угорщина – 24 450, Норвегія – 18 510, Греція – 14 890, Хорватія – 14 260, Кіпр – 1 305 тис.

Крім того, статистика ООН щодо осіб, яким надано статус тимчасового захисту, включає біженців з України у Словенії – 7100, Люксембургу – 5250, Чорногорії – 3980, Ісландії – 0900, Мальті – 0920, Сербії та Косово – 0,75 млн, Ліхтенштейні – 0,22 млн [56].

Крім того, у таблиці є дані з Болгарії, які, можливо, були введені з помилками: за їх даними, там було зареєстровано 79 200 біженців з України, але 114 880 отримали статус захисту.

ООН також перераховує країни, де зареєстровані українські біженці, але не має даних про їхній статус: Молдова – 85 500, Грузія – 20 390, Азербайджан – 48 400, Албанія – 15 300, Північна Македонія – 12 100, Вірменія – 4 900, Боснія і Герцеговина – 0,33 мільйон. Туреччина до списку внесла 145 тисяч біженців з України, тепер із даних виключена.

Також варто згадати Росію та Білорусь, український кордон перетнули 1 млн, 230,8 тис. та 16,660 осіб відповідно. За даними ООН, усі, хто перетинає кордон, зареєстровані в Російській Федерації, а в Білорусі – 901 тис. осіб. Даних ні про особи цих осіб, ні про перетин кордону України немає. Протилежний напрямок.

Загалом, за даними ООН на 16 червня, з початку війни з України виїхало 7,704 млн осіб, а повернулося 2,559 млн осіб (без урахування даних з Угорщини, Російської Федерації та Білорусі). Виходячи з цієї інформації, Організація Об'єднаних Націй оцінює, що загальна кількість біженців з початку війни становить приблизно 4,9 мільйона, причому понад 1,2 мільйона переїхали, зокрема, до Росії [56].

За оцінками УВКБ ООН, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні внаслідок війни, розв'язаної Росією, перевищує 7,1 мільйона осіб. Крім того, за оцінками організації, близько 15,7 мільйонів людей потребують гуманітарної допомоги та захисту. УВКБ ООН зазначило, що до середини 2021 року лише 53 470 українських біженців у світі подали заявки на отримання належного статусу, з них 36 490 – у Європі. Станом на середину 2020 року УВКБ ООН оцінювало українську діаспору у світі в 6,1 млн осіб, у тому числі 5 млн у Європі [56].

У загальному розумінні міграція значною мірою пов'язана з глобальними економічними, соціальними, політичними та технологічними змінами, які формуються широкими політичними та соціально-економічними пріоритетами. Ці зміни все більше формують життя суспільства в міру поглиблення глобалізації – на ринку праці, в приватному, соціальному та духовному житті. Оскільки технології, що постійно розширюються,

скорочують відстані, все більше людей можуть отримати доступ до інформації, товарів і послуг з усього світу. Окрім цього, міграція обумовлена низкою соціально-політичних та економічних чинників, зокрема низьким рівнем життя окремих країн, нестачею ресурсів та робочих місць, військовими конфліктами, пандемією тощо [6].

Як відомо, у свою чергу міграційні процеси впливають на соціально-економічний розвиток та різні аспекти життєдіяльності суспільства. На жаль, війна в Україні, окупація частки територій російськими військами викликала цілу хвилю внутрішньо переміщених українців та зовнішніх мігрантів, частина з яких отримала статус біженців у Європі.

Понад 10 мільйонів українців (це 25% населення) покинули свої домівки, у тому числі 7,4 мільйона є індивідуальними біженцями з України, зафіксованими по всій Європі [7]. З одного боку, це збільшення навантаження на економічну систему європейських країн та їх соціальне забезпечення. З іншого боку, це поповнення ринку праці європейських країн і втрата ринку праці України. Серед європейських країн найбільше біженців з України наразі зареєстровано в Польщі та Німеччині (див. табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Кількість зареєстрованих українських біженців в окремих країнах Європи з початку військової агресії Росії, станом на вересень 2022 р.

Країна	Кількість зареєстрованих біженців	Кількість українських біженців, які зареєстровані для отримання тимчасового захисту або іншого національного захисту
Польща	1 391 344	1 391 344
Німеччина	1 003 029	709 148
Чехія	433 488	433 311
Італія	159 968	153 664
Іспанія	143 345	143 345
Сполучене Королівство	129 000	129 000
Франція	101 369	101 369
Словаччина	94 530	94 334

Джерело: створено автором на основі [7]

Аналізуючи інформацію, наведену у табл. 2.1, можна зазначити, що майже всі українські біженці отримали тимчасовий захист у відповідних країнах Європи або інший вид захисту за національним законодавством. Виняток становлять Німеччина, Чехія, Італія, Словаччина, де тимчасовий захист має менша кількість українських біженців ніж зареєстрована в країні.

Польща є найбільш привабливою для вимушених мігрантів із України, оскільки є сусідньою країною зі схожим менталітетом та мовою, розвинутою транспортною мережею, що зв'язує Україну та Польщу. Ще до повномасштабної війни в Україні в Польщі працювала та проживала значна група українців, яку можна було оцінити приблизно в 1,35 мільйона (на основі даних Центрального статистичного управління); ця група була переважно чоловічою та складалася з переважно економічно активних осіб (понад 95% від загальної кількості) [8].

Українські іммігранти явно домінували у випадку всіх можливих каналів надходження на польський ринок праці; якщо розглядати три основні канали притоку за період 2018-2021 років, то українці склали 88% декларацій, 71% дозволів на роботу та 98% дозволів на сезонну роботу [8].

Імміграція – в тому числі міграція з України – була більш рівномірно розподілена по країні, ніж у період до 2014 року, причому іммігранти присутні майже в усіх регіонах Польщі [8].

Як і в багатьох подібних випадках, така масова міграція українців до Польщі стала можливою не лише завдяки активній участі офіційних і неофіційних рекрутерів, а й тому, що вона була значною рушійною силою розвинутих мереж мігрантів [9].

Незважаючи на дедалі більшу присутність українців на польському ринку праці, масштаб економічної та соціально-культурної напруги залишався на відносно низькому рівні. Це можна пояснити головним чином дуже позитивними змінами в економіці Польщі та процвітаючим ринком праці з найнижчим рівнем безробіття, зареєстрованим з часів системних змін

у 1989 році [10]. Важливо також зазначити, що значний приплив іммігрантів до Польщі відбувався на практиці без узгодженої та чітко сформульованої міграційної політики. У 2009 році польський уряд спробував створити послідовний стратегічний документ. Такий документ був прийнятий у 2012 році, але уряд, який прийшов до влади у 2015 році, його відхилив, не замінивши його на новий й до сьогодні. Можна зробити висновок, що міграційна політика, яка проводиться в Польщі, є дуже розпорошеною та постійно спрямована на лібералізацію доступу до ринку праці, при чому соціальна сфера у Польщі є більш розвинутою, ніж в Україні, а отже, привабливою для українців [11]. Як наслідок, перед війною 2022 року та масовим потоком біженців війни з України в Польщі не було загальної політики інтеграції українців до польського суспільства [8].

За демографічною структурою вимушених мігрантів у Польщі переважала частка дітей – 47,35% (табл. 2.2). Можна зробити припущення, що й у інших країнах демографічний розподіл українських біженців відрізняється несуттєво.

Таблиця 2.2

Демографічна структура українських біженців, які зареєструвалися для отримання номера PESEL у Польщі станом на 15 травня 2022 р.

Категорія	Кількість	Частка (%) від загальної кількості
Діти віком від 0 до 18 років	519 567	47,35
Населення працездатного віку	503 071	45,85
у т.ч. жінки	460 361	41,96
у т.ч. чоловіки	42 710	3,89
Пенсіонери	74 579	6,80
у т.ч. жінки	63 878	5,82
у т.ч. чоловіки	10 701	0,98
Разом	1 097 217	100

Джерело: створено автором на основі [8]

Порівнявши дані, репрезентовані у табл. 2.1 та табл. 2.2, за червень-вересень 2022 р. кількість вимушених мігрантів з України у Польщі зросла

майже на 300 000. Очевидним є те, що у структурі українських мігрантів працездатного віку переважають жінки. Значна частка дітей у структурі вимушених мігрантів із України викликає занепокоєння з точки зору відтворення людського капіталу в Україні у майбутньому.

Важливим аспектом міграційних процесів в умовах російської агресії є кооперація мігрантів з українською діаспорою. Так, станом на середину 2020 року Управління Верховного комісара ООН у справах біженців оцінювало українську діаспору у світі в 6,1 млн осіб, у тому числі 5 млн у Європі [12]. Саме діаспора, українські культурні центри, організації, асоціації, об'єднання закордоном мають стати опорою для українських біженців під час війни.

Роль діаспори в підтримці розвитку країн походження, а також громадян, які мігрують, все більше визнається на політичному рівні. Вже в Плані дій щодо інтеграції в ЄС на 2021-2027 рр. Європейська комісія визнала вирішальну роль учасників діаспори у сприянні залученню новоприбулих до країн призначення. Дійсно, діаспора часто формує місток між мігрантами та особами, які займаються надзвичайними ситуаціями, і «розмовляє мовою допомоги та мовою потреби», як підкреслено у висновках щодо реагування діаспори на надзвичайні ситуації в рамках проекту ICMPPD «Мігранти в країнах у кризі». Крім того, діаспори можуть зробити свій внесок на всіх етапах кризового циклу: пом'якшення, готовність, реагування та відновлення [13].

2.3. Оцінка впливу та наслідків трудової міграції на розвиток України

Нестабільність політичних та економічних процесів в Україні, постійні коливання соціально-економічних показників, що залежать від основного валового внутрішнього продукт (скор. ВВП), що вказує на ринкову вартість усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених за рік у всіх галузях економіки.

Таблиця 2.3

Валовий внутрішній продукт України в 2021 р. (млн. грн.)

Валовий внутрішній продукт України в 2021 р. (млн. грн.)				
2021	Номінальний ВВП (в фактичних цінах)	Реальний ВВП (в цінах 2020 року)	Різниця (реальний – номінальний)	
I кв.	1021504	887884	-133620	-13.1%
II кв.	1187718	987871	-199847	-16.8%
III кв.	1520248	1243962	-276286	-18.2%
IV кв.	1730104	1243865	-486239	-28.1%
за рік	5459574	4363582	-1095992	-20.1%

Джерело: Держкомстат України.

Показники номінального ВВП, що визначається в поточних (фактичних) цінах наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Номінальний ВВП України з 2002 по 2021 рр. з розрахунку на одну особу населення

Рік	грн.			дол. США			Населення (тис.)
2002	4681,9			879,0			48230
2003	5592,9	911.0	19.5%	1048,8	169.8	19.3%	47801
2004	7273,5	1680.6	30.0%	1367,5	318.7	30.4%	47448
2005	9374,3	2100.9	28.9%	1829,2	461.8	33.8%	47091
2006	11634,3	2260.0	24.1%	2303,8	474.6	25.9%	46771
2007	15499,1	3864.8	33.2%	3069,1	765.3	33.2%	46501
2008	20502,8	5003.6	32.3%	3892,5	823.4	26.8%	46240
2009	19836,3	-666.4	-3.3%	2546,0	-1346.5	-34.6%	46044
2010	23603,6	3767.3	19.0%	2974,4	428.4	16.8%	45865
2011	28813,9	5210.2	22.1%	3570,8	596.4	20.0%	45693
2012	30912,5	2098.6	7.3%	3856,8	286.1	8.0%	45577
2013	31988,7	1076.2	3.5%	4030,3	173.5	4.5%	45483
2014	35834,0	3845.3	12.0%	3014,6	-1015.7	-25.2%	43722
2015	46210,2	10376.1	29.0%	2115,4	-899.2	-29.8%	42836

2016	55853,5	9643.3	20.9%	2185,9	70.5	3.3%	42668
2017	70224,3	14370.8	25.7%	2640,3	454.4	20.8%	42477
2018	84192,0	13967.7	19.9%	3095,2	454.9	17.2%	42269
2019	94589,8	10397.8	12.4%	3659,8	564.6	18.2%	42019
2020	100432,5	5842.6	6.2%	3725,6	65.8	1.8%	41760
2021	131907,2	31474.8	31.3%	4834,3	1108.7	29.8%	41389

Джерело: Держкомстат України [84].

Початок повномасштабної війни 24 лютого призвів до переміщення населення як всередині країни, так і за її межами (рис 2.14). За чотири місяці війни ООН зафіксувала 8 мільйонів перетинів кордону, майже 95 % з яких залишилися за кордоном, 3,5 мільйона українців шукали тимчасового притулку в різних країнах Європи.

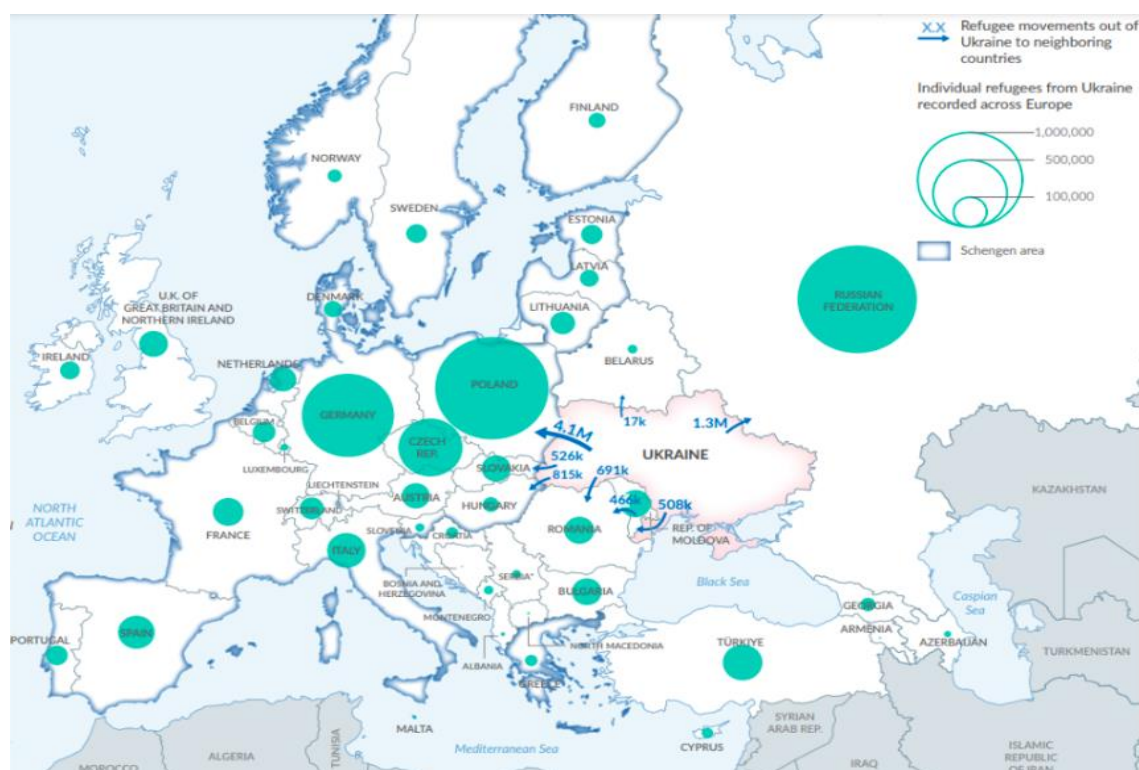


Рис. 2.14. Карта міграційних потоків з України після лютого 2022 року

Аналізуючи дані МОМ та ООН щодо статистики міграції населення з України можна проаналізувати основні тенденції., основні потреби та плани мігрантів. 76% переселенців планують повернутись додому, однак вже за

даними другої хвилі опитування за червень 2022 у разі загострення ситуації 21% українців хочуть виїхати за кордон. Поміж тих, хто виїхав за кордон та ще не повернувся в Україну, 65% прагнуть повернутися за першої можливості.

При вимушеній міграції українці стикаються з такими основними потребами: гроші — 54%; доступ до роботи — 40%; житло та доступ до медикаментів та медичних послуг — по 19%.

Згідно з дослідженням International Organization for Migration, що проводилось 17-23 червня серед населення України віком від 18 років близько 6 275 000 людей змінили місце проживання всередині країни, що вказало на зменшення на 12% у порівнянні з попереднім періодом. Загалом кількість вимушених мігрантів, що повернулись за останній місяць зросла на 23% та складає близько 5,5 мільйонів. Кількість людей, що розглядають можливість переїзду постійно зростає до 1,3 мільйона. Найбільше виїжджають з: Донецької та Харківської областей — по 21% з загальної кількості переміщених осіб; Києва — 11% та Київської області — 10%; Луганської області — 9%. Щодо гендерної складової, то більшість переміщених осіб — жінки від 25 років. Найактивніше виїжджали жінки 25-45 років (рис. 2.15)



Рис. 2.15. Середній вік та стать вимушених мігрантів з України, % [89]

Поміж усіх опитуваних 53% мають дітей. Половина з них мають одну дитину, 36% — двоє дітей.

Основною потребою людей, які змінили місце проживання через війну є матеріальні проблеми. Тоді як, всі інші потреби мігранти вказують менш ніж 30% (рис. 2.16).

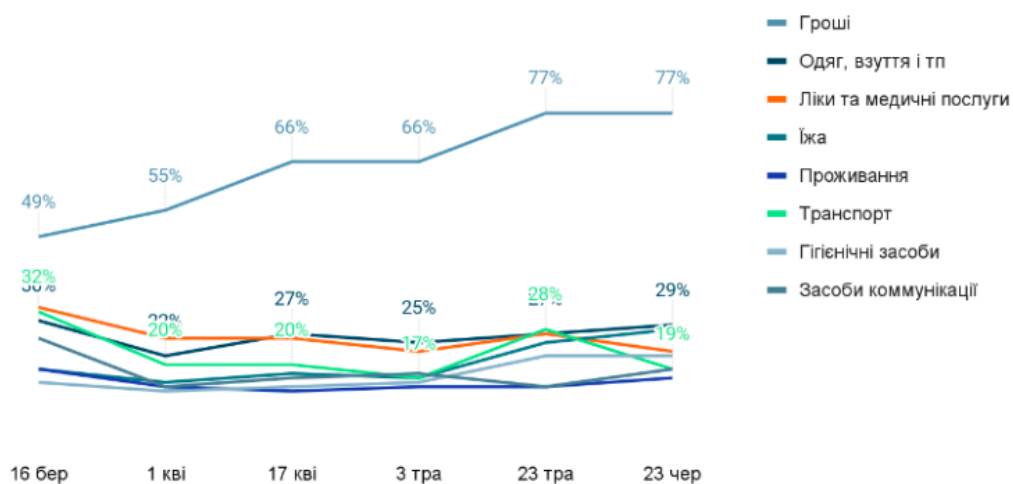


Рис. 2.16. Основні потреби, що вказують вимушені мігранти у березні-червні 2022 року [89]

Також окрім грошей основною потребою мігрантів є їжа, комунальні платежі та здоров'я, будівельні матеріали.

21 березня 2022 року Комісія ухвалила нові керівні принципи для підтримки імплементації Директиви про тимчасовий захист у зв'язку з масовим припливом переміщених осіб з України. Ці рекомендації сприяють залученню діаспори, а саме до надання інформації, допомоги в орієнтації на ринку праці та прискорення підприємницької діяльності й самозабезпечення. Ці ролі детально описано в дослідженні Глобального фонду діаспори ЄС щодо залучення діаспори під час кризи, яке виявило значну реакцію української діаспори під час військового конфлікту, який спалахнув на сході України в 2014 році [13].

Безумовно, міграційна криза, яка виникла внаслідок війни в Україні, ставить гостро питання вирішення проблеми повернення українських біженців додому для повоєнної відбудови України. Станом на кінець травня 2022 року дані про людей, які повернулися в Україну, є приблизними: важко оцінити, скільки людей повернулося або повернеться на тривалий термін. Водночас реалістична оцінка тих, хто повернувся або планує повернутися, є важливою для розробки політики та заходів щодо відновлення інфраструктури та соціально-економічного розвитку [14].

Складність оцінки кількості тих, хто частково повернувся, полягає в тому, що не всі, хто в'їжджає в Україну, планують залишатися в країні надовго. Причини повернення включають уявлення про безпекову ситуацію; возз'єднання сім'ї; труднощі з пошуком житла або роботи; тимчасове повернення, щоб зібрати деякі речі, побачити свою родину або евакуювати близьких. Згідно з опитуванням тих, хто повертається в Україну, проведеним Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 3–27 квітня 2022 р., найбільше респондентів повертаються до Львівської області, Києва та Київської, Одеської та Івано-Франківської областей [14].

Тривалість бойових дій у південних та східних областях України вплине на кількість людей, які виїдуть, а також на ймовірність їх повернення. Пошкодження або руйнування міської інфраструктури, зокрема підприємств, житлового фонду та будівель соціальної інфраструктури, може вплинути на бажання повернутися.

Згідно з результатами опитування людей, які виїхали з України на початку повномасштабного вторгнення та зараз повертаються в Україну, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова на Закарпатті, майже дві третини (63,4%) від респонденти, які виїхали, мали дітей; проте менше половини (44,8%) респондентів, які поверталися, мали дітей. Це може означати, що люди з дітьми більш схильні залишатися за кордоном надовго, оскільки їхні діти починають ходити до місцевих шкіл і можуть частково інтегруватися в місцеві громади [14].

Більш мобільні групи населення, зокрема ті, хто мав вищу освіту до початку повномасштабної війни, знав іноземні мови, мав високі доходи, ті, хто планував емігрувати до 24 лютого 2022 року, і ті, хто працював за кордоном на сезонній або постійній основі, рідше повертаються в Україну.

Ті, хто не втратить зв'язку з Україною, мають більше шансів повернутися. Тому важливо розробляти політику та приймати рішення, які дозволять їм зберегти цей зв'язок. Наразі це забезпечується, зокрема, завдяки можливості дистанційного навчання в українських закладах освіти. Коли повномасштабна війна закінчиться і ситуація з безпекою стабілізується, виникне потреба створити можливості для повернення, зокрема щодо житла та працевлаштування. У людей, чиї будинки були пошкоджені або зруйновані, ймовірно, буде менше причин повертатися. Це підвищує важливість запровадження політики забезпечення доступу до довгострокового комфортного житла, зокрема з використанням інструментів доступної оренди. Крім того, чим довше біженці залишаються за кордоном, тим більша ймовірність, що вони знайдуть роботу та почнуть будувати кар'єру на новому місці. Для мотивації повернення людей в Україну, уряд повинен буде розробити політику для створення робочих місць для тих, хто планує повернутися [14].

Повномасштабна війна в Україні активізувала міграційні процеси. Переважно українці з лютого 2022 р. мігрували в країни Європи. Безумовно, в аспекті російської агресії міграція має, як позитивний, так й негативний вплив на економіку України. Позитивними чинниками посилення міграційних процесів в умовах війни є наступні:

- зменшення тиску на економіку та Державний бюджет України через виїзд значної кількості населення закордон;
- збереження життя молоді та дітей, які покинули Україну в умовах війни;
- зменшення тиску на ринку праці України;
- підвищення кваліфікації мігрантів, які після перемоги повернуться до України з новими знаннями та навичками;

- зростання ВВП України внаслідок грошових переказів мігрантів, що є актуальним в умовах війни;
- підвищення рівня добробуту та можливість забезпечення сімей мігрантів за рахунок грошових переказів.

На наш погляд, негативні аспекти підвищення міграційних процесів в Україні внаслідок війни це:

- міграційна та демографічна криза;
- втрата людського капіталу та інтелектуального потенціалу;
- нестача висококваліфікованих кадрів, зокрема в сфері безпеки (кібербезпеки) та оборони;
- виведення бізнесу та активів закордон;
- економічний спад та зростання інфляції.

Таким чином, гостро постає питання вирішення проблеми повернення українських біженців додому, особливо з точки зору, майбутньої повоєнної відбудови країни. Для цього необхідно розробити та втілювати відповідну державну програму. Очевидно, що основними драйверами повернення українців в країну будуть перемога України, закінчення війни, економічне зростання на основі залучення іноземних інвестицій, модернізації та діджиталізації економіки, підвищення рівня добробуту населення.

Висновки до розділу 2

Аналіз показує, що міграція значною мірою пов'язана з глобальними економічними, соціальними, політичними та технологічними змінами, які формуються широким спектром пріоритетних питань політики. Основний напрямок міжнародної міграції робочої сили зазвичай спостерігається між країнами, що розвиваються (країнами-експортерами робочої сили), і розвиненими країнами.

Як і раніше, традиційними центрами залучення іммігрантів є економічні центри США, Канади, Австралії та Нової Зеландії. Індія

залишається найбільшим джерелом міжнародних мігрантів, за нею йдуть Мексика та Китай.

Сьогодні міжнародна міграція охоплює практично всі країни світу, які більшою чи меншою мірою залучені до глобальних міграційних потоків. Навіть закриті країни, такі як Північна Корея, Куба та Китай, дедалі активніше беруть участь у глобальному міграційному процесі, хоча імміграція в цих країнах контролюється набагато суворіше, ніж імміграція в багатьох інших країнах.

Основними міграційними потоками, які протягом тривалого часу стали стабільною частиною міжнародної трудової міграції, є потоки схід-захід, південь-північ і захід-схід. Найменшу роль у формуванні географічної картини розподілу стабільних складових міжнародної трудової міграції відіграє напрямок північ-південь. Сьогодні міжнародна міграція є одним із важливих факторів, що впливають на картину розподілу населення в світі, оскільки в розвинутих країнах вона є основним (а в деяких випадках і єдиним) способом збільшення чисельності населення, тоді як у країнах, що розвиваються, вона сприяє скороченню приросту населення та скороченню загроза перенаселення.

На основі проведеного аналізу окреслено сучасну тенденцію глобальних міграційних потоків, яка характеризується подальшим поділом країн на експортерів та імпортерів робочої сили, формуванням нових міграційних потоків біженців, переважно до країн ЄС та США; формування нових мігрантів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Орієнтація на мобільність, збільшення участі у глобальних міграційних потоках у всіх країнах світу тощо.

На розвиток сучасного імміграційного процесу в Україні вплинуло кілька важливих факторів, анексія Криму та конфлікт на сході України, розгортання військових дій у 2022 році та економічна криза, що виникла внаслідок цього; ініціюванні важливі реформи, які виявилися недостатньо рішучими та послідовними; досяг прогресу в європейській та

євроатлантичній інтеграції, зокрема безвізовий режим з ЄС у червні 2017 року; українці протягом багатьох років активно залучаються до закордонної трудової міграції, формування іммігрантського досвіду та розгалуженої мережі іммігрантів.

Військові дії на території країни призвели до численних вимушених внутрішніх переміщень населення країни, які були особливо активними в перші роки конфлікту 2014 року та у лютому-березні 2022 року. Процес переселення з невідконтрольних уряду України територій стабілізувався з 2017 року, кількість внутрішньо переміщених осіб дещо коливається на рівні близько 1,5 мільйона, однак з лютого 2022 року процес міграції є неконтрольованим.

РОЗДІЛ 3

РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

3.1. Регулювання міжнародних міграційних процесів

Ринкове регулювання імміграції шляхом створення попиту та пропозиції робочої сили з відповідними рівнями професійної кваліфікації та визначеними рівнями винагороди. При цьому на перше місце виходять інтереси роботодавців, зацікавлених у зменшенні фондів оплати праці працівників і витрат на соціальне забезпечення. У цьому випадку державне регулювання необхідне, оскільки ринок праці не може самостійно контролювати масштаби трудової мобільності, особливо низькокваліфікованих працівників, а також захистити інтереси працевлаштованих за кордоном. Функцію міждержавного розподілу робочої сили виконують органи виконавчої влади, а окремі аспекти імміграційного процесу також вивчають і регулюють спеціально створені міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці, Міжнародна організація з міграції, Всесвітня організація охорони здоров'я, ЮНЕСКО і т.д.

Державне регулювання іноземної трудової міграції слід визначати як невід'ємну частину державного регулювання економіки та її соціально-економічного напрямку, в контексті народонаселення, чисельності населення та зайнятості з урахуванням ефектів правового регулювання та основних і специфічних функцій державного управління.

Стратегічний курс імміграційної політики будь-якої країни формується під впливом чотирьох категорій факторів. Перша група представляє внутрішні потреби країни, охоплюючи демографічну, соціально-економічну та національну сфери, безпосередньо пов'язані з територіальною цілісністю країни та питаннями політичної безпеки. Друга група пов'язана зі специфікою ставлення правлячої еліти до подальшого розвитку держави, що

фактично відображено у формуванні політичної та правової систем міграції населення. Третя група факторів відображає загальну міжнародну обстановку, особливо політичну, соціально-економічну та військову обстановку в прикордонних районах сусідніх країн. До четвертої групи факторів належать природні та техногенні катастрофи, але через тимчасовий характер цих явищ ця група факторів зазвичай має слабкий стратегічний вплив на національний міграційний процес [71,55].

Вплив держави на імміграційний процес виражається в регулюванні кількісного і якісного складу іммігрантів, захисті їх прав і свобод. Важливим елементом національної імміграційної політики є встановлення правового статусу трудових мігрантів, який визначає їх соціально-економічні, трудові та інші права, закріплені в міжнародних угодах і національному законодавстві [72,42]. Державне регулювання міжнародного руху кваліфікованих осіб може здійснюватися прямо або опосередковано. Прямий вплив на обсяг і напрямки потоків мігрантів відомий як політика штучного стримування, згідно з якою держава запроваджує суворі заходи для обмеження в'їзду та виїзду населення, ускладнення процесу отримання дозволів на транзит та обмеження присутності компаній-посередників у країнах Діяльність з працевлаштування за кордоном. Як правило, будь-яка заборона на виїзд з країни сприймається населенням як обмеження конституційного права на свободу пересування і викликає опір у вигляді зростання нелегальної імміграції. Непрямий вплив на процес міграції має форму політики

Неявне стримування та наказує впроваджувати заходи, спрямовані на покращення рівня життя та умов праці в країнах, де проживає населення, щоб приборкати відтік. Маючи задовільний рівень оплати праці, соціальне забезпечення, кар'єру та можливості кар'єрного розвитку, працівники з меншою ймовірністю розглядають можливість роботи за кордоном.

Дослідники також розрізняють внутрішні та зовнішні аспекти регулювання міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації. За словами

О. В. Кислиціної, до внутрішніх аспектів належать: адаптація системи в'їзду та виїзду до міжнародних стандартів, розмежування міграційних потоків за економічними нормами, вдосконалення системи «фільтрів» в управлінні міграційними потоками, підвищення ефективності політики соціальної адаптації міграції, регулювання трудових послуг. Іммігранти створюють загальну економічну базу. Зовнішні (міжнародні) аспекти включають участь у вдосконаленні міжнародного права у сфері імміграції, поглиблення міжнародного співробітництва та розширення його сфери, зміцнення співробітництва з міжнародними організаціями, участь у формуванні систем міжнародної координації та обміну інформацією, здійснення спільної та зовнішньої діяльності [72, 63].

Процес реформування системи імміграції зумовлений зміною ситуації на ринку праці в цих країнах, зміною вимог до якості іноземної робочої сили, зміною критеріїв вибору бажаних категорій трудової імміграції (постійної та тимчасової). Питання забезпечення потреби в конкретних професійно-кваліфікаційних групах спеціалістів і підсобних робітників є першочерговим. Питання трудових резервів, пов'язане з демографічним процесом, поступово відходить на другий план і в сферу залучення іноземних студентів, що дозволяє полегшити процес початкової адаптації іноземців до місцевих умов.

Системи, які регулюють приплив іммігрантів, відіграють особливу роль, починаючи з тих, які перевіряють і перевіряють претендентів на входження до категорій попиту та надлишку. Сьогодні ці системи зазнають серйозних структурних змін. Для деяких країн можна говорити про фундаментальні реформи та перехід до нової моделі відбору, яка базується на зміні вимог національного ринку.

Канада, Нова Зеландія та Австралія взяли на себе лідерство в реформуванні системи регулювання трудової імміграції. Велика Британія, яка також увійшла до списку найбільш привабливих країн для імміграції, внесла організаційні зміни в імміграційну систему, але не змогла успішно завершити необхідні реформи з ряду причин. Що стосується деяких країн, які

приймають мігрантів у межах ЄС, то половинчастість реформи пов'язана з подвійністю європейської системи – свободою пересування робочої сили в межах ЄС та обмеженням на прийом трудових мігрантів із третіх країн.

Будучи найбільш затребуваною країною-одержувачем, Сполучені Штати час від часу намагаються провести давно назрілу імміграційну реформу. Поточні спроби змінити існуючі правила (боротьба за скасування DACA та лотереї грін-карт) не вплинуть на суть системи. По-перше, це тому, що офіційна трудова імміграція охоплює 15-20% іммігрантів. Основною мобільністю залишається сімейна мобільність (возз'єднання сімей).

В ЄС точиться боротьба двох протилежних тенденцій: гармонізації та стандартизації імміграційної політики та диверсифікації національних підходів у сфері регулювання імміграції. Особливо яскраво це проявилось в посиленні суперечностей щодо заходів щодо подолання міграційної кризи у 2015-2016 роках.

Ефективність національних імміграційних систем залежить від розумного поєднання можливостей, запропонованих набором інструментів, спільних для всіх систем, геніального поєднання інструментів, що використовуються в даному історичному контексті, і врахування соціокультурних і політико-економічних умов їхньої власної країни.

У цьому контексті цікаві канадський і корейський досвід. Ситуація на внутрішньому ринку праці в обох країнах характеризується відносною стабільністю та низьким рівнем безробіття. Іммігранти користуються великим попитом у держави, яка надає широкий спектр можливостей для задоволення потреб поточного державного бізнесу. Обидві країни переживають період імміграційної реформи, подальшої адаптації до зовнішніх і внутрішніх викликів глобальної конкуренції. Однак форми, за якими організації відбирають і перевіряють заявників на в'їзд, відрізняються не лише в залежності від особливостей країни, але й від імміграційної історії відповідної країни.

Для Канади основним завданням імміграційної політики є вдосконалення функцій відповідно до економічних потреб, включаючи інтеграційну спроможність канадської системи освіти та системи імміграції тимчасової робочої сили для відбору працівників для потреб бізнесу. У той же час канадська система історично склалася як дворівнева система, що поєднує федеральні та провінційні можливості та відповідальність.

Для Південної Кореї проблема переходу від моделі експорту робочої сили до соціальної моделі приймаючої країни була і залишається. Перехід до нової моделі був процесом проб і помилок, кульмінацією якого стала високоорганізована та досить ефективна модель сучасного регулювання імміграції, побудована на домінуючій ролі урядової бюрократії в управлінні імміграційним процесом. Приймають і розподіляють низькокваліфіковану іноземну робочу силу. Водночас продовжувався відтік висококласних талантів із країни, особливо випускників університетів [73].

Саме через особливості історичного та культурного досвіду, існування нерівних економік і природних ресурсів цілі імміграційної політики більш-менш схожі, формуються і використовуються різні конфігурації інструментів регулювання імміграції, які є саме ефективними. за запропонованих умов і бути готовим до трансформації, коли з'являться нові цілі та завдання.

Загалом регулювання міграційних потоків сьогодні все більше набуває форми обмеження небажаних міграційних потоків шляхом запровадження додаткових фільтрів: високих вимог до професійно-кваліфікаційного складу, рівня доходів, освіти та володіння мовами, вікових обмежень, заходів щодо залучення бажаних трудових мігрантів.

Регулювання імміграції є надзвичайно складним і делікатним процесом через високий рівень конфлікту інтересів і високу політизацію залучених сторін (щодо визначення цілей і завдань і засобів їх досягнення). Це стосується як заходів щодо зменшення припливу нових іммігрантів (Велика Британія), так і питань інтеграції (країни ЄС) та присутності нелегальних іммігрантів (США).

В даний час системні зміни в агентствах з відбору імміграції, зростаюча роль принципу цільового планування та зростання вимог до роботодавців і постачальників освіти щодо залучення іноземної робочої сили збільшили вимоги до вступу до заявників.

Змінюються критерії визначення фактичного та потенційного попиту на іноземних працівників, зростає значення використовуваних фільтрів (квоти, система балів, переліки дефіцитних професій, рівень оплати праці тощо), зростає роль регуляторних інструментів (ліцензування роботодавцями та ін. спонсори) системи сертифікації та контролю, програми нелегальної міграції); адаптація іноземців та інтеграція мігрантів у приймаючі суспільства оновлюються (інтеграційні угоди); зростає занепокоєння щодо стану громадської думки, напруженості між місцевим населенням та приїжджим населенням та рівнем конфлікт і зміни у електоральній поведінці [74].

Ці процеси впливають на країни-реципієнти та потенційних мігрантів, посилюючи конкуренцію за гідну роботу та доступ до необхідної освіти та професійної підготовки. Водночас скорочення попиту навряд чи істотно вплине на скорочення міжнародної пропозиції робочої сили, враховуючи економічну ситуацію в країнах-реципієнтах. Це не може не призвести до зростання нелегальної імміграції та всіх її наслідків.

Багато мігрантів і біженців, які прибувають до Європи, стикаються з невизначеністю та практичними труднощами через брак базової інформації про зростаючі ризики торгівлі людьми та незаконного ввезення мігрантів. Закриття та обмеження європейських кордонів, а також імплементація угоди між ЄС і Туреччиною значно погіршили становище цієї вразливої групи та створили гуманітарну кризу. Тисячі з них залишилися в Греції, багато з них все ще перебувають у поганих умовах, у переповнених таборах на грецьких островах, не маючи змоги зв'язатися зі своїми родинами, які живуть в інших країнах; інші опинилися в Македонії та Сербії або в результаті переміщення в іншу країну.

Після небезпечної подорожі через Середземне море люди, які прибувають до Італії та Греції, сподіваються знайти новий дім. Натомість вони живуть у багатолюдних районах, де бракує їжі та основних послуг, таких як охорона здоров'я, вода та належна санітарія [75].

На Балканах багато співробітників правоохоронних органів використовують насильство та залякування, щоб незаконно закрити іноземців і позбавити їх доступу до процедур надання притулку. Біженці та інші мігранти, які перетинають кордон з Лівії, говорять про звалтування, тортури та рабську працю як про щоденну реальність для мігрантів, які перетинають північноафриканську країну.

Тому для складних ситуацій, які вимагають термінових рішень, необхідно вжити певних заходів для подолання кризи: запровадження стандартних процедур надання притулку в Європі. Деякі європейські країни ставляться до біженців гуманніше, ніж інші. У результаті біженці шукають місця, які пропонують їм найбільшу стабільність. Тому найкращий спосіб забезпечити безпеку біженців між європейськими країнами — не будувати паркани, які заохочують більш небезпечні форми контрабанди, а забезпечити, щоб система надання притулку в кожній країні ЄС відповідала тим самим високим стандартам, надавала біженцям той самий рівень пільг і забезпечує той самий час проживання. Спільна політика також забезпечить пропорційний розподіл біженців по ЄС, оскільки деякі країни, зокрема Греція та Італія, несуть непропорційний тягар кризи, і ними слід керувати, контролюючи потоки біженців.

3.2. Проблеми та перспективи розвитку міграційних зв'язків України

Україна є водночас і донором робочої сили, і отримувачем допомоги (хоча в меншому масштабі), і транзитером. Загалом рівень привабливості України для іммігрантів слід вважати середнім: з одного боку, зареєстровані

зовнішні іммігранти зберігають позитивне сальдо протягом шести років поспіль, кількість іноземців, зареєстрованих у внутрішніх органах, зростає, з іншого боку, ні Тривала праця не є тимчасовою працею

Міграція в Україну ще не набула масштабних ознак [94].

Трудова імміграція займає особливе місце в системі імміграційних процесів в Україні, переважаючи за чисельністю всі інші види імміграційних рухів. Сьогодні Україна є одним із найбільших донорів робочої сили в Європі.

В останні роки в Україні спостерігається динаміка міжнародної міграції, яка діаметрально протилежна світовим тенденціям. У порівнянні з 1990 роком у 2017 році кількість іммігрантів зменшилася більш ніж на 23% [95]. На це впливає кілька факторів:

1. зростання кількості тимчасових мігрантів, які не повертаються на батьківщину, що робить їх від'їзд незворотнім;
2. процедури в'їзду в більшість розвинених країн світу з часом ускладнилися, а контроль за нелегальною імміграцією посилюється;
3. негативна динаміка зростання призвела до значне скорочення української робочої сили.

На жаль, незважаючи на значне фінансування, отримане від іммігрантів, ефективність їхньої участі в економіці регіону залишає бажати кращого. Більшість засобів імміграційних переказів використовуються для задоволення повсякденних потреб і купівлі товарів тривалого користування, і лише в окремих випадках основним напрямом витрат закордонних доходів є інвестиції. Можливі напрямки залучення «іммігрантських» грошей в економіку країни:

1. мігрантів заохочують надсилати грошові перекази через офіційні канали;
2. мігранти відкривають рахунки у вітчизняних банках;
3. випускають облігації внутрішньої позики та розповсюджують їх серед мігрантів;
4. беруть участь мігранти в українській підприємницькій діяльності.

Основною проблемою у формуванні трудової міграційної політики країни є недооцінка можливості використання підприємницького потенціалу трудових мігрантів та їхніх родичів, які залишаються в Україні. Іммігранти, які ведуть бізнес за кордоном, не схильні відкривати бізнес після повернення додому через неоптимальні умови для ведення бізнесу в країні. Тому для України важливо оцінити не існуючий вплив грошових переказів, а потенційний вплив нереалізованої підприємницької діяльності мігрантів, які повертаються, та членів їхніх сімей.

Крім економічного ефекту, сприятливі умови для підприємницької діяльності є запорукою переломного моменту трудової міграції, що особливо важливо для України, яка в майбутньому зіткнеться з дефіцитом робочої сили.

Пріоритетом політики щодо залучення доходів трудових мігрантів в економіку є покращення підприємницьких можливостей в Україні. Інші перелічені напрямки важко реалізувати через недовіру українського населення до фінансових установ. На жаль, практично неможливо придумати ефективних заходів для швидкого підвищення довіри населення та іммігрантів до української банківської системи.

Україна має терміново захистити та відновити свій людський та технологічний потенціал. Лише створивши належні умови для реалізації потенціалу в Україні, можна зупинити темпи та динаміку імміграції економічно активного населення працездатного віку. Ці умови включають створення ефективних робочих місць і виробництво високоякісної конкурентоспроможної продукції на національному та світовому рівнях. Це приводить нас до припущення, що імміграційна політика повинна формуватися в поєднанні зі стратегією соціально-економічного розвитку країни. Це комплексний підхід, який має передбачати створення інвестиційного середовища, відновлення довіри населення до влади, підвищення ефективності використання трудових ресурсів та забезпечення високого рівня життя. [96]

Зрозуміло, що навіть масове повернення українців і кримських татар проблему не вирішить. Тому Україна мала зробити вибір: або співжиття на її території європейських та афро-азіатських народів, або утворення нової, кількісно єдиної української держави, подібної до так званої національної держави. Країни, які переселяють або зберігають сучасне духовне середовище, постійно зменшують кількість носіїв.

Причому другий варіант не вирішує існуючу проблему, а «передає» її майбутнім поколінням у більш гострій формі. По суті, Україна стоїть перед дилемою: або залучення іммігрантів до країни на основі виваженої імміграційної політики, або неконтрольований приплив після досягнення надзвичайно низького населення країни (переважно зайнятого економічною діяльністю).

Усе це визначає актуальність розробки національної політики, метою якої є, по-перше, переконати громадську думку в необхідності позитивної імміграційної політики, продемонструвати суспільству необхідність непопулярних заходів імміграційної політики, по-друге, підтримати угоди між різними країн Послідовний. Інтеграція демографічних груп та іммігрантів в українське суспільство.

Серед пріоритетних заходів національної політики у сфері імміграції виділяються:

1. Спростити процедуру отримання громадянства України для іноземних громадян, які закінчили вищі навчальні заклади України;
2. Розробити механізми визнання дипломів про освіту іммігрантів;
3. Розробити механізми запобігання надмірній територіальній концентрації людей однієї етнічної приналежності, створенню так званих «етнічних зон»;
4. Спростити процедури працевлаштування в Україні іноземців, необхідних для економіки країни, переважно високої якості;
5. Підтримувати потенціал ефективної та скоординованої співпраці між громадянським суспільством, державним і приватним секторами;

6. Зосередитися на розумінні циркулярної трудової міграції, привабливості грошових переказів мігрантів, а також можливостей і викликів, які ці мігранти повертають;
7. Забезпечення критичного аналізу поточної імміграційної політики та підвищення обізнаності щодо ключових чинників змін і тем у прийнятті рішень у приватному та державному секторах;
8. Створити центр з питань імміграції та діаспори;
9. Розробка плану заходів з управління міграцією на національному рівні та його інтеграція в план економічного розвитку України;
10. Розвивати діяльність Реімміграційного ресурсного центру для надання консультацій щодо повернення, інтеграції та підприємницької діяльності;
11. Забезпечити стабільне зростання заробітної плати;
12. Підвищити рівень соціальної свідомості та відповідальності вітчизняних господарських підприємств;
13. Створення мережі для інформування населення про необхідність ефективної імміграційної політики.

Аналіз участі України в міжнародній трудовій міграції свідчить про необхідність вдосконалення імміграційної політики країни. Україна стала частиною глобального простору, де на розвиток міжнародної трудової міграції та напрямом міграційних потоків все більше впливають глобальні та регіонально інтегровані ринки праці. З одного боку, глобалізація принесла Україні нові виклики, загострила процес міжнародної трудової міграції та змінила імміграційні відносини, а з іншого боку члени міжнародного співтовариства започаткували нові механізми управління та координації міжнародної міграції, у тому числі міжнародної трудової міграції [97].

Водночас формування та розвиток іммігрантських потоків є результатом впливу великої кількості факторів різної природи, які часто виходять за межі імміграційної політики. У зв'язку з цим нормативно-правовий підхід до міжнародної трудової міграції має бути комплексним,

охоплювати всі елементи її розвитку, що забезпечить ефективність міграційної політики з точки зору її впливу на національну економіку та суспільство.

За основу формування імміграційної політики України необхідно обрати домінуючу політику розвинених країн світу, яка втілює глобальний підхід до проблеми регулювання імміграції (рис. 3.1).



Рис. 3.1. Детермінанти глобально орієнтованої міграційної політики держави

Джерело: складено автором на основі [45, 46, 47, 58,91]

Слід зазначити, що сучасному домінуванню імміграційної політики відповідає певний тип адміністративного забезпечення (організація роботи національних органів), що дає змогу вирішувати ширші завдання з міжнародним підтекстом [98].

Для реалізації запропонованих детермінант важливо враховувати можливість реалізації заходів, які закладені в імміграційній політиці розвинених країн. У зв'язку з цим детермінанти імміграційної політики слід розділити на кілька категорій: по-перше, відповідно до важливості конкретних умов; по-друге, відповідно до перехідного періоду, необхідного для адаптації до змін та інновацій, і, по-третє, відповідно до необхідності повного впровадження на практиці Ресурси. Це дає змогу виокремити основні зміни, які виведуть Україну (її імміграційну політику) на початок системи регулювання світового процесу імміграції [37].

Національна рада з відновлення України від наслідків війни відповідно до Указу Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022 в рамках 24 робочих груп розробила план заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, перелік пропозицій щодо пріоритетних реформ та стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди.

Військова агресія Російської Федерації проти України призвела до багатьох наслідків, які охопили всі сфери життя України:

- Збільшення кількості громадян, які потребують державної соціальної підтримки;
- Зниження економічної активності бізнесу, в основному представлених роботодавцями, в той час коли зростає кількість громадян за межею бідності;
- Демографічне погіршення;
- Загроза втрати інтелектуального потенціалу в країні через масовий відтік кваліфікованих фахівців у всіх сферах суспільного життя та економіки;
- Руйнування/пошкодження житлових, цивільних, соціальних, адміністративних та інших об'єктів інфраструктури;

– Вимога оперативного створення тимчасових умов для проживання та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах [37].

Військова агресія Російської Федерації проти України триває з 2014 року. Одним із її наслідків стала поява великої кількості громадян, які були тимчасово примусово переселені з АР Крим на підконтрольні Україні окуповані території. У 2014 році в Україні було прийнято Закон «Про гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та законодавство про гарантії прав і свобод громадян і тимчасово окупованої території України», який враховує масштаби та наслідки спалаху широкомасштабної війни 24 лютого 2022 року, потребує перегляду.

За оцінками Міжнародної організації з міграції, станом на 23 травня 2022 року кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становить 7 млн 134 тис. осіб. Станом на 3 червня 2022 року Мінсоцполітики визнало внутрішньо переміщеними особами 4 172 104 особи.

Тоді як станом на 24 лютого 2022 року в Єдиній інформаційній базі внутрішньо переміщених осіб зареєстровано 1 470 072 ВПО, з яких близько 745 тис. постійно проживають на підконтрольній Уряду території України. уряд.

Станом на 13 червня 2022 року з 24 лютого 2022 року Україну покинули 7 514 460 громадян, повернулися 2 479 398, а тимчасовий захист в ЄС отримали 3 206 642 українці, за оцінками УВКБ ООН. В ЄС тимчасового захисту в основному шукають жінки з дітьми, чоловіки яких можуть приєднатися після війни.

Україна опинилася під загрозою втрати інтелектуального потенціалу свого розвитку. Молодь їде на навчання до західних університетів, що створює сприятливі умови для її подальшого працевлаштування в ЄС. Але їхній досвід навчання та роботи в ЄС сприятиме позитивній трансформації соціального та економічного життя громади після повернення.

У 2021 році розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено «Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та тимчасове рішення щодо здійснення внутрішнього переміщення» до 2024 року, яка лягла в основу створення урядової інтеграційної політики у воєнний та повоєнний період.

Першим кроком у запровадженні буде всебічний та всебічний аналіз поточних програм підтримки ВПО, їхніх сімей та дітей, які необхідно переглянути та адаптувати до нових викликів, щоб розробити єдині критерії оцінки індивідуальних потреб за допомогою Інтегрованої політики цільового призначення, застосування- конкретні рішення (соціальні, адміністративні, державні служби тощо).

Незважаючи на війну, стан внутрішнього переміщення має бути тимчасовим, пов'язаним із природною потребою інтегруватися в приймаючу громаду, що, за попередніми оцінками, має тривати не більше півроку.

Виходячи з розуміння всебічної підтримки ВПО країною в період адаптації, необхідно дотримуватись принципів соціальної справедливості та рівних можливостей.

Досягнення політичної мети повернення громадян до країни потребує скоординованої розробки національної політики, зосередженої на людях і повазі до прав людини, а також реалізації комплексної політики для забезпечення цього. Інструментом для цього є пропозиція влади створити комфортні умови для проживання, роботи та бізнесу для громад України, самостійних адміністративно-територіальних одиниць, відновити рівень безпеки.

Держава створює умови, за яких громадяни самі обирають, коли їм повернутися до громад, які вони були змушені покинути на початку війни. Це має бути природний рух, який держава може підтримувати через інтереси, створюючи умови, а не примушуючи.

Інтеграційна політика має формуватися за умови ширшого доступу українців до свобод, на яких базується внутрішній ринок ЄС: свободи

пересування людей, свободи руху працівників, товарів і капіталу. Цей фактор необхідно враховувати при формуванні інтеграційної політики, оскільки Україна конкуруватиме з європейськими країнами за наших кваліфікованих спеціалістів, які матимуть можливість відбирати та розширювати свої можливості для реалізації в ЄС.

ЄС розглядає інтеграцію як «багатомірний процес», що означає взаємодію на всіх рівнях державного управління через міжсекторальний підхід. Заходи, вжиті в рамках формування та реалізації національної регіональної, соціально-економічної та імміграційної політики, є інструментами досягнення мети політики щодо інтеграції громадян, які повертаються, у соціально-економічне життя країни, що відображається в плані відновлення країни.

Невід'ємною частиною інтеграційної політики, розробку та реалізацію якої координуватиме Мінреінтеграції через уповноважених осіб з питань інтеграції, є управління внутрішньою міграцією громадян, спричиненою соціально-економічними чинниками, а частина внутрішньої безпеки міграція є пріоритетами сил безпеки та оборони.

Внутрішня міграція/мобільність вітчизняних громадян є логічним впливанням сприйняття громадянами статусу регіонального розвитку. Виходячи з вищезазначеного, формування інтеграційної політики відбуватиметься одночасно з формуванням нової імміграційної політики, передбачаючи активізацію внутрішньої та зовнішньої міграції громадян України, особливо в середньостроковій перспективі.

Поставлені перед війною стратегічні цілі щодо забезпечення інтеграції внутрішньо переміщених осіб залишалися актуальними під час війни та післявоєнного періоду. Це реалізація житлових та майнових прав внутрішньо переміщених осіб, права на працевлаштування та освіти внутрішньо переміщених осіб, права на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, медичне обслуговування внутрішньо переміщених осіб, право на документ.

Зазначимо основні цілі Плану відновлення «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави», що поставлені Урядом України у 2022-2032 роки:

1. *Створення привабливих соціально-економічних та інфраструктурних умов для громадян України повернутися і залишитися в Україні.* Однак, визначено ризики, які впливають на досягнення цілі:

- тривалість активних бойових дій та безперервність війни ;
- мобільність лінії розмежування з активними бойовими діями ;
- динаміка розширення переліку зон тимчасової окупації;
- обмежене фінансування відновлення інфраструктури;
- конкуренція з іншими країнами, особливо з тими, які отримали тимчасовий захист в ЄС, кваліфіковані спеціалісти в Україні та умови для інтеграції українських мігрантів у країни ЄС.

2. *Вироблення нової партнерської взаємодії між Україною та ЄС щодо повернення в Україну її громадян.*

Ризики:

- відсутня ефективна взаємодія з органами влади держав-членів ЄС, сектором ЄС як власником даних, органами влади у співпраці з агентствами системи ООН
- продовження бойових дій,
- недостатні ресурси для відновлення соціально-економічної діяльності громади, повільне відновлення інфраструктури,
- країни-члени ЄС прийняли плани щодо інтеграції українців у сектор освіти та на ринок праці, спрощення діяльності підприємств, які переміщуються з України,
- міжнародна угода про зобов'язання України щодо набуття членства в ЄС (після надання статусу кандидата на членство в ЄС) також не визначатиме принципи співробітництва у сферах імміграції, надання притулку, інтеграції, управління кордонами (стаття 16). Нинішній союз між

Україною та ЄС Угода не містить способів співпраці у сфері інтеграції [37]..

Створити інтегровану платформу обміну інформацією для «самореалізації» переселенців, забезпечити взаємодію та підтримку переселенців:

- Надати інформацію про формування та реалізацію національної інтеграційної політики
- Інформувати Мінреінтеграції, Уповноважених осіб з питань інтеграції про діяльність Державного агентства України з питань захисту прав і свобод громадян України, які перебувають на тимчасовому притулку в державах-членах ЄС та інших країнах.
- Канали зв'язку між уповноваженим персоналом та бенефіціарами та зацікавленими сторонами з питань інтеграції
- Онлайн-навчання та мережеві сесії для спеціалістів з інтеграції та серед них
- Канали комунікації щодо створення умов для інтеграції бенефіціарів у вибраних сферах
- Обслуговування цільової групи інтеграційної політики
- Обмін інформацією про регіональні ринки праці, економічну спеціалізацію регіональних і місцевих підприємств, оцінки потенціалу розвитку, аналітичну інформацію про регіональні та місцеві ринки праці та можливості працевлаштування для бенефіціарів політики інтеграції Бажаєть займатися внутрішньою міграцією або мати досвід роботи в ЄС, але хочуть повернутися в Україну, їхня професійна підготовка, кваліфікація, досвід роботи, відповідні вимоги для виконання затребуваних робіт у регіоні

Висновки до розділу 3

Україна є частиною глобального економічного простору, глибоко інтегрованого в усі сфери економічного, соціального та політичного життя. З кожним роком активізується участь України в міжнародному міграційному процесі: збільшуються туристичні потоки та міграційні потоки: виїзд за кордон на роботу, навчання та зміну місяця постійного проживання.

Міжнародна міграція трудових ресурсів має неясний вплив на економіку країн — як донорів, так і одержувачів трудових ресурсів — із багатьма позитивними та негативними наслідками. Вплив трудової міграції на економіку країн-донорів відображається в ряді зовнішніх ефектів. Одним із найбільш обговорюваних впливів міжнародної трудової міграції на економіку країн-донорів є грошові перекази трудових мігрантів до їхніх країн. З дослідження видно, що вплив міжнародної трудової міграції на економіку країни-реципієнта є складною комбінацією позитивних зовнішніх ефектів. Одним із найбільш обговорюваних впливів міжнародної трудової міграції на економіку країн-донорів є грошові перекази трудових мігрантів до їхніх країн. З дослідження видно, що вплив міжнародної трудової міграції на економіку країни-реципієнта є складною комбінацією позитивних зовнішніх ефектів.

Трудова імміграція займає особливе місце в системі імміграційних процесів в Україні, переважаючи за чисельністю всі інші види імміграційних рухів. Сьогодні Україна є одним із найбільших донорів робочої сили в Європі.

Україна має терміново захистити та відновити свій людський та технологічний потенціал. Лише створивши належні умови для реалізації потенціалу в Україні, можна зупинити темпи та динаміку імміграції економічно активного населення працездатного віку. Тому імміграційна політика повинна формуватися в поєднанні зі стратегією соціально-економічного розвитку країни. Це комплексний підхід, який має передбачати

створення інвестиційного середовища, відновлення довіри населення до інвестицій влади, підвищити ефективність використання трудових ресурсів і забезпечити високий рівень життя.

Серед пріоритетних заходів державної політики у сфері імміграції рекомендовано: спростити процедури отримання іноземцями громадянства та працевлаштування в Україні, підтримати потенціал ефективної та скоординованої співпраці між громадянським суспільством, державним та приватним секторами, створити фокус пункт з питань імміграції та діаспори, забезпечення сталого зростання заробітної плати тощо.

За основу формування імміграційної політики України необхідно обрати детермінанти політики розвинених країн світу, які втілюють глобально орієнтований підхід до регулювання імміграції. Реалізація запропонованих детермінант потребує узгодженого та скоординованого підходу до впровадження імміграційної політики, що викликає необхідність створення державних спеціальних органів і впровадження інноваційних інструментів регулювання.

ВИСНОВКИ

В результаті аналізу визначено, що під міграцією в сучасній економічній літературі розуміють розселення, міграцію та міграцію населення. Після вивчення змін у визначенні терміна та його характерних і відмітних ознаках дається більш детальне визначення міграції: Це просторове переміщення населення, що призводить до подальшої зміни місця постійного або тимчасового проживання внаслідок добровільного чи вимушеного перетину адміністративних кордонів, що супроводжується зміною їхнього соціально-економічного статусу.

Виявлено, що на даний момент вчені не мають єдиної методики аналізу міжнародної трудової міграції, яка б враховувала всі аспекти цього явища. Водночас спроба створити загальну концепцію міграції є комплексною теорією, що належить до сучасного підходу.

Проаналізовано існуючі теорії міжнародної міграції та встановлено, що вони різняться у визначенні переліку ключових факторів, що впливають на прийняття трудовими міграційних рішень. Водночас економічна теорія переважно передбачає раціональну поведінку індивідів і тому не дозволяє врахувати всі фактори, що визначають схильність індивіда до міжнародної міграції, соціальні чинники та політику імміграційного контролю. Переважаючим підходом до аналізу процесу трансферу залишається неокласичний, що пояснюється простотою використання методичного інструментарію. Більшість досліджень зосереджено на факторах міжнародної міграції, таких як попит і пропозиція робочої сили в країнах-реципієнтах і донорах, а також відмінності в доходах між цими країнами.

Визначте основні типи міграційних процесів та фактори, що їх зумовлюють. Хоча межі між різними типами міграцій розмиті, певні типи міграцій можна легко розділити, ввівши чіткі критерії в класифікацію. Водночас концепція постійно змінюється та розвивається, з'являються нові

види міграцій, тому категоріальні дані потребують постійного оновлення та доповнення.

Аналіз показує, що міграція значною мірою пов'язана з глобальними економічними, соціальними, політичними та технологічними змінами, які формуються широким спектром пріоритетних питань політики. Основний напрямок міжнародної міграції робочої сили зазвичай спостерігається між країнами, що розвиваються (країнами-експортерами робочої сили), і розвиненими країнами.

На основі проведеного аналізу окреслено сучасну тенденцію глобальних міграційних потоків, яка характеризується подальшим поділом країн на експортерів та імпортерів робочої сили, формуванням нових міграційних потоків біженців, переважно до країн ЄС та США; формування нових мігрантів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Орієнтація на мобільність, збільшення участі у глобальних міграційних потоках у всіх країнах світу тощо.

На розвиток сучасного імміграційного процесу в Україні вплинуло кілька важливих факторів, зокрема анексія Криму та конфлікт на сході України, повномасштабна війна, яка розпочалася в Україні 24 лютого 2022, що значно підвищило інтенсивність міграційних потоків, створивши низку причин та посилило внутрішню та зовнішню міграцію українців; започаткування важливих реформ, які виявилися недостатньо рішучими та послідовними; проходження прогресу європейської та євроатлантичної інтеграції, українці протягом багатьох років активно брали участь у закордонній трудовій міграції, формуючи імміграційний досвід та розгалужену імміграційну мережу.

Трудова імміграція займає особливе місце в системі імміграційних процесів в Україні, переважаючи за чисельністю всі інші види імміграційних рухів. Сьогодні Україна є одним із найбільших донорів робочої сили в Європі.

Вважаємо, що в основу формування української імміграційної політики необхідно обрати детермінанти політики розвинених країн світу, які втілюють глобально орієнтований підхід до проблеми регулювання імміграції. Реалізація запропонованих детермінант потребує узгодженого та скоординованого підходу до імміграційної політики, що потребує створення спеціальних інституцій та розробки інструментів регулювання.

З'ясовано, що більшість українців мігрували до країн Європи з лютого 2022 року. Немає сумніву, що імміграція мала як позитивний, так і негативний вплив на українську економіку, що стосується російської агресії. Позитивними факторами, які посилюють імміграційний процес в умовах війни, є: зменшення тиску на українську економіку та державний бюджет через виїзд великої кількості людей за кордон; захист життя молоді та дітей, які покинули Україну під час війни; зняття тиску на український ринок праці; підвищення кваліфікації іммігрантів, які після перемоги повернуться в Україну з новими знаннями та навичками; зростання ВВП України за рахунок переказів мігрантів, що пов'язано з воєнним часом; підвищити рівень пільг і можливість обслуговувати сім'ї іммігрантів через грошові перекази.

На нашу думку, негативними сторонами посилення імміграційного процесу в Україну внаслідок війни є: міграційна та демографічна кризи; втрата людського капіталу та інтелектуального потенціалу; брак висококваліфікованих кадрів, особливо у сферах безпеки (кібербезпеки) та оборони; виведення закордонного бізнесу та активів; спад і зростання інфляції.

Отже, вирішення питання повернення українських біженців до рідних домівок є актуальним, особливо з точки зору майбутньої повоєнної відбудови країни. Для цього необхідно розробити та реалізувати відповідні національні програми. Зрозуміло, що головними драйверами повернення українців до країни будуть перемога України, закінчення війни, економічне зростання на основі залучення іноземних інвестицій, модернізація та цифровізація економіки, а також рівень добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sardak S. Prospects for socioeconomic development of human resources under conditions of globalization, *Actual Problems of Economics*, 2011 123, pp. 217- 225.
2. Shymanska K. Kurylo M., Karmaza O., Timchenko G. Determinants of migration motives as a precondition for the migration flows formation. *Problems and Perspectives in Management*, 2017, 15(3), pp. 352-364. doi:10.21511/ppm.15(3-2).2017.05
3. Semiv S., Berezivskiy Y., Baranyak I., Mulska O., Ivaniuk U. Priorities and tools of regulation of external migration in the Carpathian region of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 2021, 7(2), pp. 160-181. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.02.09>
4. Libanova E. Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*, 2019, 12. No. 1, pp. 313–328. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2019/12-1/19>.
5. Bil M., Barna M., Zbarska A. Migration and human development in Ukraine: features of interaction and priorities of state regulation, *Agricultural and Resource Economics*, 2021, 7, No.3, pp. 5–21. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.01>.
6. Stukalo N., Simakhova A. Global trends in the social economy development, *International economic policy*, 2021, 1 (34), pp. 7-22. - DOI 10.33111/iep.eng.2021.34.01
7. UNHCR Ukraine refugee situation, 2022, available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
8. Duszczuk M., Kaczmarczyk P. The war in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges, available at: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html>

9. Kindler M., Wójcikowska-Baniak K. Missing Bridging Ties and Social Capital? The Creation and Reproduction of Migrants' Social Network Advantages: The Case of Ukrainian Migrants in Poland, *Central and Eastern European Migration Review*, 2019 8(1), pp. 95-116.
10. Duszczak M., Matuszczyk K. The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation, *Central and Eastern European Migration Review*, 2018, 7(2), pp. 53-68.
11. Simakhova A.O. Development of social economy in Poland: experience for Ukraine, *Ekonomika Ukrayiny*, 2021, 11, pp. 75-84. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.11.075>
12. Interfax. 3.4 million refugees from Ukraine received temporary protection status in Europe, Poland, Germany and the Czech Republic are the leaders – UN, available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/840184.html>
13. ICMPD. The diaspora response to war in Ukraine, available at: <https://www.icmpd.org/blog/2022/the-diaspora-response-to-war-in-ukraine>
14. Cedos. Forced migration and war in Ukraine, available at: <https://cedos.org.ua/en/researches/forced-migration-and-war-in-ukraine-march-24-june-10-2022/>
15. Атаманчук З. А., Столяр А. О. Особливості міграції трудових ресурсів з України в період пандемії. *Trends of development modern science and practice*, 2021, 9, 153.
16. Петрова Т. Стан та проблеми регулювання зовнішніх трудових міграцій в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2009. № 3. С. 37-44.
17. Мосора, Л. С. Пріоритетні напрями розроблення державної міграційної політики в Україні. *Сучасна наука: проблеми і перспективи (частина I): матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 10-11 грудня 2020 року.* – Київ: МЦНІД, 2020. – 72 с., 13.
18. Генералова Ю. В. Вплив міграційних процесів на економічне зростання України. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 4 (58). С. 181-185.

19. Малиновська О. А. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування. *Ринок праці та зайнятість населення*, 2018, (3), 39-44.
20. International Organization for Migration. About migration. URL: <http://www.iom.int>.
21. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / За ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. К.: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
22. Malynovska O. Міграція українців до словащини: тенденції та перспективи. *Demography and social economy*, 2022, 47(1), 70-87.
23. Лук'яненко, І., & Новік, А. (2021). Моделювання впливу інтенсифікації міграційних процесів на соціально-економічну стабільність в Україні. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/23466>
24. Roel Peter Wilhelmina Jennissen. Macro-economic determinants of international migration in Europe. Roel Peter Wilhelmina Jennissen. 2004. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=SscoZl-Urj0C&pg>
25. Caroline B. Brettell, James F. Holfield. Migration Theory: Talking Across Disciplines. 2015.
URL: <https://books.google.com.ua/books?id=wERHBAAAQBAJ&pg=PA69&dq=neoclassical+economic+theory+of+international+migration&hl>
26. Dorigo G., Tobler W. Push and pull migration laws; Human Migration Guide. *Xpeditions. National Geographic*. 2005.
27. Collinson S. The Political Economy of Migration Processes. Analysis. Paper, 2009. Paper. 12. 42 p.
28. Hein de Haas. Migration transitions: a theoretical and empirical inquiry into the developmental drivers of international migration. *International Migration Institute*. 2010. Vol. 24. 49 p.
29. Hein de Haas. Migration and Development: A Theoretical Perspective. Germany, Bielefeld: Center for Interdisciplinary Research, 2010. 41 p.

30. Castles S., Miller M. J. The Age of Migration, Fourth Edition: International Population Movements in the Modern World. The Guilford Press; Fourth Edition edition, 2009. 369 p.

31. Wallerstein I. The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century. New York: Academic Press, 1976. P. 229-233.

32. Theories of International Migration: A Review and Appraisal / D. Massey, J. Arango, G. Hugo [et al.]. Population and Development Review. 1993. Vol. 19, № 3. P. 431–466.

33. Beets G., Willekens F. The Global Economic Crisis and International Migration: An Uncertain Outlook. European Commission. Directorate-General «Employment, Social Affairs and Equal Opportunities». EU Unit Demographic Analysis, 2009. 14 p.

34. Social and Hanson G.H. The Economics and Policy of Illegal Immigration in the United States. Washington, DC: Migration Policy Institute. 2009. 19 p. URL: <http://www.migrationpolicy.org/pubs.pdf>

35. Стукало, Н. В., & Сімахова, А. О. (2021). Глобальні тренди розвитку соціальної економіки. Міжнародна економічна політика. 2021. № 1 (34). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010

36. Tapinos G. Irregular Migration: Economic and Political Issues Combating the Illegal Employment of Foreign Workers. Workers Paris : OECD Publishing, 2000. 182 p.

37. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави» <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>

38. Council of the European Union, European Pact on Immigration and Asylum. URL: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st13/st13440.en08.pdf>

39. Сімахова, А. О., & Панкова, І. Д. (2021). КЛАСТЕРНІ МОДЕЛІ

РОЗВИТКУ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН. *Економічний простір*, (175), 38-41.

40. World Migration Report 2020. International Organization for Migration. 2020. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf

41. International Pendulum Migration to Morocco: Multi-Local Residential Strategies of Ageing Migrants in the Todra Valley. International Migration Institute. Oxford, 2020. 20 p.

42. Сімахова, А. О. (2020). ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ. *Бизнес Інформ*, (3 (506)), 33-39.

43. Сімахова, А. О. (2018). Індикатори оцінки ефективності моделі соціальної економіки на глобальному рівні. *Вісник Дніпровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини*, (26, Вип. 10), 95-100.

44. Чернова, К. (2022). МІГРАЦІЙНА КРИЗА В УКРАЇНІ: ЕТНОСОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ. *Вісник науки та освіти*, (3 (3)). http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:B5G6RQICQB8J:scholar.google.com/+%D0%9C%D0%86%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%86+%D0%97%D0%92%E2%80%99%D0%AF%D0%97%D0%9A%D0%98+%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98&hl=uk&as_sdt=0,5&as_ylo=2018

45. Московцева, Н. (2020). Соціальний капітал українських мігрантів як детермінанта зовнішньої торгівлі України. URI: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/18873>

46. Коваленко, О. В. (2018). Трудова міграція в Україні у контексті зростання соціальної транзитивності сучасного світу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*, (1 (84)), 37-42.

47. Стояненко, І. В., & Урсатій, А. Е. (2022). ВІЙНА В УКРАЇНІ: НАСЛІДКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СВІТУ. *Advancing in research, practice and education*, 18, 171.

48. Hryvkiivska O., Kotvytska N., Ivanova N., Pryimak N., Salkova I. (2021) Economic Security Formation of Enterprise Under the Conditions of Steady Development. *European Journal of Sustainable Development*, 10 (1), 561-570
<https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p561>

49. Hryvkiivska S., Polishchuk N., Salkova I., Kucher L. Human Capital in the Formation of Efficiency of Enterprises Activity. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. No.8 (3). Pp. 499-509. (Web of Science) DOI:
<https://doi.org/10.14207/ejsd.2019.v8n3p499>

50. Bosetti, V., Cattaneo, C., & Verdolini, E. (2015). Migration of skilled workers and innovation: A European perspective. *Journal of International Economics*, 96(2), 311 p.

51. Organisation for Economic Cooperation and Development. International Migration Database. URL:<http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=MIG>

52. Sakhno A., Salkova I., Polishchuk N., Kucher L. Stashko I. [Efficiency of managing liabilities of enterprises of different types of economic activities](#). *European Journal of Sustainable Development*. 2020. No.9 (1), Pp. 423-423

53. Sakhno A., Hryvkiivska O., Salkova I., Kucher L. Evaluation of the Efficiency of Enterprises by the Method of Analysis of Functioning Environment. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2019. Vol. X. No. 3 (35). Pp. 499–507.

54. Міграція населення України під час війни
<https://mixdigital.com.ua/blog/migracziya-naselennya-ukraini-pid-chas-vijni/>

55. Migration to Europe in chart. 2018. URL:
<https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>

56. Статус тимчасового захисту в Європі отримали 3,4 млн біженців з України, в лідерах Польща, Німеччина та Чехія – ООН
<https://ua.interfax.com.ua/news/general/840184.html>

57. Migration and Remittances Factbook 2019. URL:
<http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2019-Ebook.pdf>

58. Salkova I. (2016) The genesis of the notion "Economic development" in the context of the logic of cognition. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* (4). 77-86.
59. Міграція в Україні цифри і факти. 2021.
URL: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2021.pdf
60. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
61. Демографічний щорічник населення України за 2019 рік. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2019/publ2019.asp
62. World Population Prospects – United Nations Population Division. URL: <https://population.un.org/wpp/Download/Probabilistic/Population/>
63. За два роки безвізу українці понад 40 млн разів відвідали ЄС | Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/11/7217754>
64. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 5 (19). К., 2018. Asylum and Managed Migration. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managedmigration/data/database>
65. Зовнішня трудова міграція населення України. Український центр соціальних реформ. Державний комітет статистики України. К., 2019. 118 с.;
66. Звіт щодо організації проведення, методології та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. К.: Міжнародна організація праці, Державна служба статистики України, Інститут демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2012. 96 с.
67. Зовнішня трудова міграція (за результатами модульного вибіркового обстеження). Статистичний бюлетень. К.: Державна служба статистики України, 2017. 36 с.
68. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки // Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2(33).
69. Ukrainian immigrants add 11% of Polish GDP growth. URL: <https://notesfrompoland.com/2019/10/31/ukrainianimmigrants->

[add-11-of-polish- gdp-growth/](#)

70. Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики Республіки Польща. URL: <https://archiwum.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w- polsce-statystyki>

71. UNESCO. Education: Inbound internationally mobile students by country of origin. URL: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=171#>

72. Українське студентство в Польщі: політика залучення, інтеграції та мотивації і плани студентства. URL: <https://cedos.org.ua/en/articles/ukrainski-studenty-v-polshchi-politykyzaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv>

73. Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/>

74. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/>

75. Інфляційний звіт. НБУ, липень 2019 року. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=99977784&cat_id=742185

76. Позняк А.В. Трудовая эмиграция в Украине как фактор развития рынка труда. URL: <http://www.demoscope.ru/weekly/2010/0405/analit05.php>

77. Національний банк України.
URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208355>

78. Система реєстрації місця проживання в Україні: її вплив на реалізацію прав та життєвих інтересів людини. Результати соціологічного дослідження. К., Аналітичний центр CEDOS, 2018.

79. Внутрішня міграція: куди їдуть українці в пошуках кращого життя. URL: <https://ukr.segodaya.ua/economics/enews/vnutrennyaya-migraciya-kuda-edut-ukraincy-vpoiskah-luchshey-zhizni-1118542.html>

80. Українське суспільство: міграційний вимір. К., Національна академія наук України, 2018. С.151.

81. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. Червень 2019 р.
URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_14_ukr_web.pdf

82. Міграція у східній Україні: негативні тренди міграції у Донецькій та Луганській областях.

URL:

https://www.scoreforpeace.org/files/publication/pub_file//Migration2018_UA.pdf

83. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня

84. 2020 року. Червень 2020 р. Державна служба статистики України. К., 2020.

85. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств в Україні. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. К., 2020.

86. Рівень зайнятості за статтю, типом місцевості та віковими групами. Державна служба статистики України, 2020 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/rp/eans/znsmv2020_u.xls

87. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами Червень 2020 р.

URL:

https://www.iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_17_ukr_web.pdf

88. Dustmann C., Bentolila S., Faini R. Return Migration: The European Experience. *Economic Policy*. 2014. Vol. 11, № 22. P. 213–250.

89. Borjas, G. J. The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market. *The Quarterly Journal of Economics*. 2003. Vol. 118, № 4. P. 1335–1374.

90. Beine M., Docquier F., Rapoport H. Measuring International Skilled Migration: A New Database Controlling for Age of Entry. *The World Bank Economic Review*. 2007. Vol. 21, № 2. P. 249–254.

91. Позняк А. Внешняя трудовая миграция в Украине как фактор социально демографического и экономического развития. КАРИМ-Восток: Наблюдательный центр миграции к востоку. 2012. 21 ст.

92. Вірц К.А., Коваленко А.К., Сотник Г.І., Гессен А.Є. Вплив

міжнародної міграції на вітчизняну економіку. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 686-689.

93. Migration and remittances Factbook. The International Bank of Reconstruction and Development. The World Bank. 2018. 264 p.